

DE
IVRE REGNI

APVD SCOTOS, DIALO-
GVS, AVTHORE GEORGIO
BVCHANANO SCOTO.

EDINBVRGI,

Apud Iohannem

Rosseum, pro Henrico Charteris.

Anno. Do. 1579.

CVM PRIVILEGIO REGALI.

GEORGIVS BV=

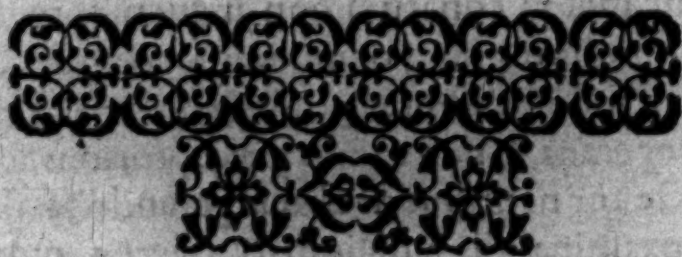
CHANANVS IACOBO SEXTO

SCOTORVM REGI. S. P. D.

CRIPSERAM ante annos complures, cum apud nos res turbulentissimæ essent, dialogum de Regum Scotorum iure: in quo ab incunabulis ipsis (vt ita dicam) quod ius, quæue potestas sit regibus & ciuibus inter se explicare sum conatus. Is liber cum pro tempore profuisset non nihil fit visus, vt occluderet ora quibusdam, qui clamoribus importunis magis, qui tum erat rerum statum insectarentur, quam quid rectum esset ad rationis normam exigeret, rebus tamen paulo tranquillioribus ipse quoque arma deposita concordiae publicæ libens consecraui. Nuper autem cum in eam disputationem inter Schedas repertam incidissem, ac visus essem in ea multa videre, quæ ætati tuæ (in ea præsertim rerum humanarum parte collocatæ) essent necessaria, eam publicandam censui, vt & mei in te studij esset testis, & tui erga ciues officij te admoneret. Multa autem mihi faciunt fidem hunc meum conatum non inanem fore. In primis ætas nondum prauis opinionibus corrupta, & supra ætatem indoles ad præclarissima quæq; capeffenda sponte properans, & non modo præceptoribus, sed omnibus recte monentibus in obtemperando facilitas, & in rebus examinandis iudicium, & solertia: quo in genere nullius apud te magnopere pollet auctoritas, nisi

probabili ratione confirmetur. Video etiam te naturæ
quodam instinctu ab adulatione, quæ & tyrannidis est
nutricula, & legitimi regni grauissima pestis, adeo ab-
horrere, ut solocismos & barbarismos aulicos, non mi-
nus oderis, quam qui sibi omnis elegantiæ censores vi-
dentur, eos ament, & affectent, & velut sermonis con-
dimenta passim Maiestates, Dominationes, illustrita-
tes, & si qua alia magis sunt putida aspergant. ab hoc
te errore quanquam & naturæ bonitas, & institutio
rektorum in præsentia vendicent, tamen non nihil sub-
uereri cogor, ne blanda vitiorum altrix, praua consue-
tudo animum adhuc tenellum in peiorem partem de-
torqueat: præsertim cum non ignorem quàm reliqui
nostri sensus facile sese præbeant seducendos. Hunc
igitur ad te non modo monitorem sed etiam flagita-
torem importunum, ac interim impudentē misi, qui
in hoc flexu ætatis trans adulationis scopulos te co-
mitetur: nec moneat modo, sed in via semel ini-
ta continèat, & si quid deflexeris, reprehèn-
dat, & retrahat. cui si parueris, tibi, tu-
isque in præsentia tràquillitatem, &
in futurum sempiternam compa-
rabis gloriam. Vale Sterlini
Anno Salutis humanæ.
1579. die deci-
mo Ianuarij.

DE IVRE REGNI

apud Scotos, dialogus, Autore
Georgio Buchanano Scoto.

PERSONÆ,

G. BVCHANANVS. THOMAS MÆTELLANVS.

V M nuper è Gallijs Thomas Mætel-
lanus rediisset, eumque diligenter de
statu rerum gallicarum percōtatus es-
sem, capi pro meo in illum amore
hortari, vt in curriculo ad gloriam in-
stituto perseueraret: spemq; optimam
de progressu studiorū suorum conciperet. Nam si ego
mediocri ingenio, re familiari prope nulla, sæculo ine-
rudito, ita tamen cū temporū iniquitate cōfluxerim, vt
aliquid præstitisse videar: certe quibus feliciore seculo
natis ætas, opes, ingenium abunde suppetunt, hi neque
labore ab honesto instituto deterreri deberent, neque
tot adminiculis adiuti desperare possunt. Pergeren-
igitur pro virili rem literariam illustrare, ac se suosque
cines memoriæ posteritatis cōmendare. Quod si pau-
lulum conniterentur, fore, vt eam opinionem ex ani-
mis hominum tollerent, in frigidis orbis regionibus à
literis, humanitate, omnique ingenij cultu homines
tantum abesse, quantum à sole abessent. Nam vt Afris
& Ægyptijs, alijsque plerisque nationibus celeriores

A. 3.

animi

animi motus, acrimoniamq; maiorem ingenij naturā indulserit: nullam tamen gentem ita prorsus damnavit ut ad virtutem & gloriam aditum ei praecluserit. Hic cum ille de se (qui est eius pudor) modice, de me verò magis amanter, quam vere locutus esset: eo tandem sermonis cursus nos pertraxit, ut ubi ille me de perturbato patriæ statu rogasset, & ego ei quātum cōmodum mihi pro tempore videbatur respondissem: expetim inuicem cum rogare, quānam vel Gallorū, vel aliarum quas in Gallijs cōuenisset gētium de rebus nostris esset opinio. Non enim dubitabam, quin ipsa rerum novitas (ut solet) omnibus esset occasione & materiam sermonū datura. Quorsum (inquit ille) id ex me petis? Nam cum & rei gestæ ordinē teneas, nec ignores quid maxima pars hominū loquatur, omnes propemodum sentiant, facile conijcere potes ex animi tui conscientia quæ sit, vel saltem debeat esse omnium opinio.

B. At enim quanto longius exteræ nationes absunt, eoque minores causas iræ, odij, amoris, aliarumq; perturbationum habent, quæ animum a vero deflectere possunt, tanto plerunque & syncerius iudicant, & liberius quid sentiant eloquūtur: eadem illa loquendi & conferendi cogitationes libertas multa eruit obscura, impedita explicat, dubia confirmat, & improbis os occludere, & infirmiores docere potest.

M. Visne tecum ingenue loquar?

B. Quidni?

M. Quanquam vehementer efferebar cupiditate videndi ex longinquo intervallo patriam, parentes, propinquos, & amicos, nihil tamen æque hoc desiderium inflammabat, atque voces imperitæ multitudi-

nis.

nis. Et si enim vel consuetudine me confirmatum, vel præceptis doctissimorum hominum existimaram: tamen cum in rem præsentem ventum est, nescio quomodo animi mei molliciem cælare non potui. Nam cum fædum illud facinus non adeo pridem hic editum omnes vno ore detestarentur, auctorque incertus esset, vulgus, quod impetu magis fertur quam consilio regitur, paucorum culpam in omnes conferebat: & privati maleficii commune odium adeo in totam gentem redundabat, ut qui etiam a suspitione erant remotissimi, sceleris alieni infamia conflagrarent. Igitur dum hæc velut calumniæ procella conquiesceret, libenter in hunc portum confugi: in quo tamen vereor ne in scopulum impegerim.

B. Quamobrem vero?

M. Quia recentis criminis atrocitas animos omnium iam dudum accensos adeo inflammatura mihi videtur, ut nullus iam defensionis locus supersit. Qui enim non imperitorum modo, sed eorum, qui sibi plus sapere videntur impetum sustinere potero? qui non innoxij adolescentis in eade crudelitate inaudita nos contentos fuisse clament, nisi in fæminas (cui sexui etiam captis urbibus hostes parcunt) nouum immanitatis ederemus exemplum. A quo vero facinore dignitas vlla, aut maiestas eos deterrebit, qui in reges ita sæuiant? Aut quem misericordiæ locum relinquent, quos neque sexus imbecillitas, nec ætatis innocentia represserit? Ius, mos, leges, respectus imperij, reuerentia legitimi magistratus quem post hæc vel retinebunt pudore, vel coercebunt metu, ubi summi imperij vis infimorum patet ludibrio? Vbi sublato æqui, iniqui, turpis, honesti discrimine, publico prope

A. 4.

consensu

consensu in immanem degeneratur barbariem? Hæc
& his atrociora scio me cum in Gallias rediero audi-
turum: occlusis interim omnium auribus, nec defen-
sionem, nec satisfactionem admissuris.

B. At ego te facile hoc timorè, nostramque gentem fal-
so crimine liberabo. Nam si prioris atrocitatem sce-
leris tantopere execrantur, qui conuenit seueritatem
in eo vindicando reprehendere? Aut si Reginam in
ordinem redigi moleste ferunt, prius est necesse vt
proben. Igitur tu elige vtrum è duobus atrox videri
velis. Nam vtrunque nec illi, nec tu (modo vobis cõ-
stare velitis) aut laudare, aut vituperare potestis.

M. Ego vero eadem regis vtrique abominor, & dete-
stor: gaudeoque eius inuidiam a publica conscientia
remotam, & in paucorum improbitatē esse collatam.
Hoc vero posterius facinus neque omnino vitupera-
re, nec laudare possum. Nam quod scelus ab omni
hominum memoria maxime nefarium consilio & in-
dustria eruerint, sceleratos bello, & armis persecua-
tur facinus præclarum, & memorabile mihi videtur.
Quod autem summum magistratum in ordinem re-
degerint, nomen regium, quod magnum atque sanc-
tum semper apud omnes gentes fuit, contempserint:
nescio quomodo accepturę sint omnes Europæ nati-
ones: illæque inprimis quæ sub imperio regio viuunt.
Me certe quanquam non ignorem quid ex aduerso
prætendatur, vel facinoris magnitudo, vel nouitas
vehementer mouet, eoque etiam magis, quod ex au-
toribus eius nonnulli mecū arcta consuetudine sunt
coniuncti.

B. Iam propemodum videor videre quid non tam te
fortasse cõmoueat, quam istos alienæ virtutis iniquos
iudices,

Iudices, quibus satisfaciendum existimas, eorum ego tria potissimum genera statuo, qui manus istam iniectionem sint vehementer exagitaturi. Vnum genus est perniciosissimum. In eo sunt tyrannicarum libidinum administri, qui nihil non iustum & honestum sibi credunt, in quo regibus gratificari queant: quique non ex sua quaque re vi, sed dominorum libidine meriuntur. Hi sese alienæ cupiditati adeo addixerunt, ut nullam sibi neque dicendi, neque faciendi libertatem reliquerint. Ex hac secta prodierunt, qui adolescentem innoxium nullis inimiciarum causis, sed turcri, honoris, aulicæque potentie spe libidini alienæ crudelissime mactauerunt. Isti autem cum Regine vicem se dolere simulant, non illius ingemiscunt miseris, sed suæ securitati prospectum volunt, præmii-umque sceleratissimi facinoris quantum spe deuorauerunt, ægre sibi de faucibus ereptum ferunt. *non M*
Hoc igitur genus hominum non tam oratione, quam legum seueritate, & vi armorum reor castigandum. Alij toti rerum suarum sunt. Hi homines alioqui minime mali, non publica (quod videri volunt) iniuria, sed damnis anguntur domesticis, ideoque mihi magis egere videntur consolatione, quam vel rationum, vel legum remedijs. Reliqua est imperita multitudo, quæ omnia noua miratur: plurima reprehendit: neque quicquam rectum putat, nisi quod ipsa aut facit, aut fieri videt. Quantum enim a consuetudine maiorum receditur, tantum a iusto & æquo recedi putat. His quæ non malitia & inuidia, neque respectu vllorum suarum ducuntur, fere doceri & de errore se deducti patiuntur: ac plerunque vi rationum conuicti sese dedunt. Quod in causa religionis sæpenumero his tem-

poribus experimur, & superioribus sumus experti,
nec fore quisquam adeo feras est, qui non miterere
possit.

Si modo culturæ patientem commodet aurem.

M. Istud certe verissimum esse non semel sumus ex-
pertum.

B. Ut igitur cum hab multitudine agas, si clamorissimū
& importunissimum quēque roges quid de suppli-
cio Caligulæ, Neronis, aut Domitiani sentiat, nemi-
nem eorum tam addictum regio nomini fore puto,
ut non iure poenas eos luisse fateatur.

M. Fortasse verum dicis. Sed iidem confestim clami-
tabunt eos non de tyrānorum supplicijs queri, sed iu-
storum regum indignas calamitates iniquo animo
ferre.

B. Videsne igitur quam facile multitudo placari possit?

M. Nondum, nisi tu quid aliud dicas.

B. At paucis fako intelligas. Vulgus (ut ais) tyrannorū
cedem probat: erga regum aduersam fortunam cō-
mouetur. Nonne igitur si intelligat plane; quod sit
inter tyrannum & regem discrimen, posse fieri existi-
mas, ut in plerisque sententiam suam mutet?

M. Istud si omnes faterentur, tyrānos iure occidi, mag-
nus ad reliqua aditus nobis esset patefactus. Sed vi-
deo quosdam nec spernendos quidē autoritatis viros,
qui cum legitimos reges legum poenis subijciant, ta-
men sacrosanctos esse velint tyrānos: prępostero certe
nisi fallor iudicio: sed tamen pro eorum imperio quā-
libet immoderato & intolerabili, tanquam pro animis &
fotis depugnare sunt parati.

B. Ego quoque in complures, nec semel quidem inci-
di, qui

di; qui istud ipsum pertinaciter defendant; sed recte
an secus commodius alio loco expendemus. Interea
si vis, hoc nobis sit positum ex lege, ut nisi posterius
fasis confirmatum tibi videatur, tuo arbitrio id ipsum
tractare liceat.

M. Ista quidem lege non repugno.

B. Rognantia igitur hac deo statuemus regem & ty-
rannum esse.

M. Statuamus.

B. Qui originem ergo, causasque regum, creandorum,
quaque sint regum in populos, populorum in reges
officia, explicauerit, nonne ex aduerso quæ ad natu-
ram tyranni pertinent, propemodum explicuisse tibi
videbitur?

M. Ita arbitror.

B. Es imagine utriusque proposita nonne vulgus etiam
intellecturum putas quodnam sit suum erga utrunque
officium?

M. Verisimile est.

B. Contra vero in rebus dissimilimis quæ sub eodem
genere continetur, similitudines quædam inesse pos-
sunt, quæ imprudentes facile queant in errorem in-
ducere.

M. Possunt procul dubio: in eoque potissimum gene-
re, ubi qui deterior est, præstantioris personam facile
assumit, nihilque magis studet, quam ut impericis im-
ponat.

B. Habesne aliquam in animo descriptam regis & ty-
ranni imaginem? Nam si habes, magno labore ma-
leuabis.

M. Ego profecto, utriusque quam habeam in animo

B. 2.

imagine

imaginem facile possem explicare: sed vereor ea non sit imposita, & informis. Itaque ne dum tu me refutes longior instituat oratio, malo audire quid tu sentias, qui & ætate, & rerum usu prior es: nec aliorum modo sententias teneas, sed ipse etiam multorum & mores, & vrbes videris.

B. Ego vero id faciam, ac libens, neque tam meam, quam veterum sententiam explicabo: quo maior sit autoritas orationi: ut quæ non temporis causa confecta sit, sed ex eorum opinionibus excepta, qui cum extra præsentem controversiam fuerint, non minus diserte quam breuiter suum iudicium protulerunt sine odio, sine fauore, aut inuidia, quorum causæ procul ab illis aberant, eorumque potissimum sententijs utar, non qui in umbris & ocio cõsenuerunt: sed qui hominibusque in ciuitatibus bene constitutis virtute, & consilio floruerunt. Sed priusquam eos proferam testes, pauca ex te exquirere volo, ut cum in rebus quibusdam, nec ijs exiguis consenserimus non sit mihi necesse de cursu instituto digredi, & in perspicuis, & prope notis vel explicandis, vel cõfirmandis immorari.

M. Ita faciendum censeo: ac si quid vis, roga.

B. Putas ne tempus quoddam fuisse, cum homines in tugurijs atque etiam antris habitarent: ac sine legibus, sine certis sedibus palantes vagarentur? congregarenturque prout vel animi libido ferebat, vel cõmoditas aliqua, vtilitasque communis eos concillabat?

M. Ego vero istud credo: cum sit & ordini naturæ cõsultaneum, & omnibus prope omnium gentium historijs testificatum, eius vitæ rudis, & incultæ Troianiis etiam temporibus in Sicilia describit imaginem Homerus.

Nec

Nec fora concilijs feruent, nec iudice: tantum
 Antia colunt vmbrosæ: altis in montibus ædes
 Quisque suas tegit, vxorem, natosque: nec ulli
 In commune vacat socias extendere curas.

Eisdem etiam temporibus Italia nihilo cultior fuisse
 dicitur, vt ex fertilissimis prope totius orbis regionib⁹
 facile sit coniecturam facere quanta tum solitudo &
 vastitas in citerioribus fuerit.

B. Vtrum vero existimas naturæ magis consentaneū,
 vitam hanc illam vagam, & solitariam, an concilia cœ-
 tusque hominum concordēs?

M. Cœtus hominum procul dubio, quos
 Ipsa vtilitas iusti prope mater, & æqui
 Primum congregauit, ac iussit,
 Communi dare signa tuba, defendier iisdem
 Mœnibus, atque vna portarum claue teneri.

B. Quid, tu Vtilitatem primam, ac summam concilia-
 tricem hominum fuisse arbitraris?

M. Quidni? qui hominum causâ homines fuisse gene-
 ratos audierim ex hominibus doctissimis.

B. Magnam profecto videtur quibusdam Vtilitas ha-
 bere vim ad societatem publicam humani generis &
 constituendam, & continendam. Sed est nisi fallor cō-
 gregandorum hominum causa longe antiquior: &
 cōmunitatis eorum inter ipsos multo prius & sanc-
 tius vinculum. Alioqui si cōmodi sui priuatim quis-
 que velit habere rationē, vide ne illa ipsa Vtilitas sol-
 ueret potius quam coniungeret humanam societate.

M. Fortasse istud verum sit. Sed quæ sit altera illa cō-
 munionis hominum origo audire cupio.

B. Ea est quædam naturæ vis, non hominibus modo,
 sed mansuetioribus etiam aliorum animantium in-

dita, vt si etiam absint vtilitatis illa blandimenta, ta-
 men cum sui generis animantibus libenter congregen-
 tur. At de cæteris in præsentia nihil attinet dis-
 putare: homini certe a natura hanc vim tam vide-
 mus alte impressam, vt si quis omnibus eis rebus abun-
 daret, quæ vel ad incolumitatem suendam, vel ad
 voluptatem & animorum oblectationem comparatæ
 sunt, sine hominum commercio vitam sibi insuauem
 fore existimaturus. Quin & illi ipsi, qui cupiditate sci-
 entia, & studio veri inuestigandi se a turba remoue-
 runt, & in secretos abdiderunt recessus, neque per-
 petuam animi contentionem ferre diutius potuerunt,
 nec si quando eam remisissent in solitudine se con-
 tinere poterant. Sed illa ipsa secreta sua studia libe-
 ter proferebant: & velut in communem vtilitatem
 elaborassent, in medium conferebant, sui laboris fru-
 ctum. Quod si quis est, qui omnino solitudine capi-
 atur, cætulque hominum fugiat, ac deuitet, id magis
 animi morbo, quam vi naturæ fieri existimo: qualem
 Timonem Atheniensem accepimus, & Corinthium
 Belerophonem.

Qui miser errabat Elæis solus in oris,
 Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans,
 M. Non admodum hic abs te dissensio. Sed vnum est
 abs te hic positum Naturæ nomē, quod & ego sæpe
 magis consuetudine loquendi vsurpo, quam intelli-
 go. Et ab alijs ita varie, & in tam multas res accom-
 modatur, vt plerumque dubitem ad quam potissimū
 eam referam.
 B. Ego profecto nihil aliud in præsentia intelligi volo,
 quam lucem animis nostris diuinitus infusam. Nam
 cum Deus sanctius hoc animal, mentisque capacius
 altæ,

alta, & quod dominari in cetera posset, formavit, nō modo corpori eius oculos dedit, quibus ducibus aduersa quæ essent suæ conditioni fugeret, quæ commodā, sequeretur. Sed animo etiam velut lumen quoddā prætulit, quo turpia ab honestis secerneret: hanc vim alij naturā, alij naturæ legem vocant. Ego profecto diuinā existimo, planeque illud habeo persuasum quod nunquam aliud natura, aliud sapientia dicat. Eius porro leges velut compendium, quod totam paucis complecteretur Deus nobis tradidit, vt ipsum scilicet ex animo diligeremus, ac proximos velut nos ipsos. Huius legis omnes sacrorum voluminū libri, qui ad mores formandos pertinent, nihil aliud quam explicationem continent.

M. Igitur humanæ societatis non tu oratorem aliquē aut iureconsultum, qui homines dispersos colligeret, sed ipsum Deum authorem putas.

B. Ita profecto est: ac iuxta Ciceronis sententiam nihil quidem quod in terris fiat principi illi deo, qui hunc mundum regit acceptius puto, quam cætus hominū iure sociatos, quæ ciuitates appellantur. Harum ciuitatum partes similiter inter se iunctas, esse volunt, atque cuncta corporis nostri membra inter se coherere, & constare officijs, & in commune elaborare, pericula communiter propellere, vtilitates prospicere, eisque communicandis omnium inter se beneuolentiam deuincire.

M. Igitur non vtilitatem tu sed legem illam diuinam ab initio rerum nobis insitam, conueniendi in vnum, ceterum multo augustiorem & diuiniorē causam statuis.

B. Non quidem illam vt iusti & æqui matrem, vt qui-

dam voluerunt, sed potius ancillam, & ciuitatis bene constitutæ e custodibus vnam?

M. Hic quoque facile tibi assentior.

B. Iam velut in corporibus nostris, vt quæ inter se pugnantibus constant principijs morbi, hoc est perturbationes, & intestini quidam existunt tumultus, similiter in his maioribus corporibus, id est ciuitatibus fieri necesse est: vt quæ ex diuersis, & quodam modo pugnantibus hominum generibus, ordinibus, conditionibus. naturisque coeant: & eorum etiam hominum qui non idem eadem poscunt horâ durare probantes, Breui certe ea dissolui, & interire necesse est nisi abhibeatur velut medicus perturbationum sedator, qui temperamento æquabili, & salubri infirmiores partes fomentis confirmet, redundantes humores compescat, & ita singulis membris consulat, vt neque partes imbecilliores inopia alimenti tabescant, neque validiores plus æquo luxurient.

M. Ita plane est necesse.

B. Qui in corpore ciuili hoc præstabit, quo nomine eum appellabimus?

M. De nomine non sum admodum sollicitus. Quocunque enim censeatur virum præstantissimum, ac plane deo similem eum iudico: qua in re sapientia maiorum multum prospexisse mihi videretur, qui rem per se pulcherrimam nomine etiam splendidissimo decorarunt. Regem enim opinor intelligis, cuius vocabuli ea vis est, vt rem quidem per se maximam, & excellentissimam pene oculis cernendam subiciat.

B. Recte sentis, ea enim voce Deum compellamus. Nullum enim aliud habemus augustius vocabulum quo naturæ illius excellentis declaremus præstantiam
neque

neque conuenientius, quo paternam erga nos curam & studium significemus. Quid alia colligam, quæ ad munus regis significandum transferimus? Quælia sit pater Aeneas, Agamemnon populorum pastor, item dux, princeps, gubernator. Quibus omnibus ea significatio subest, ut ostendant reges non sibi, sed populo creatos esse. Iam quod de nomine satis inter nos conuenit, si videtur de officio differamus, iidem quibus ingressi sumus insistentes vestigijs.

M. Quibus tandem?

B. Meministi quid nuper dictum sit, ciuitatem corpori nostro persimilem videri, motus ciuiles morbis, medico regem? Si igitur officium medici quale sit intellexerimus, non longe opinor aberimus ab officio regis.

M. Fieri potest, Nam cætera, quæ tu enumerasti persimilia ac pene germana mihi sunt visa.

B. Non expectare ut minima quæque hic excutiam. Neque enim temporis angustia id patitur, nec ipsa res exigit. Sed si in summa hæc inter se conueniant, cætera facile tibi subijciet.

M. Tu vero perge ut facis.

B. Scopus etiam idem videtur utrique propositus.

M. Quinam?

B. Corporis (cui adhibetur curando) incolumitas.

M. Intellego. Alter enim humanum, alter ciuile corpus incolume in suo statu tueri quatenus rei natura fert & morbo affectum ad iustam valetudinem reducere debet.

B. Recte intelligis. Duplex enim est vtriusque officium. Alterum in tuenda valetudine bona, alterum in reseruanda si morbo fuerit labefactata.

C

M. Assentior.

M. Assentior.

B. Vtrunque enim morbi sunt similes.

M. Ita videtur.

B. Nam & sua quaedam nocet vtrique redundantia rerum noxiarum, & necessariorum inopia. Et vtrunque corpus prope pari ratione curatur: nempe vel extenuatum nutriendo, & leniter fouendo, vel plenum & redundans superuacuum egestione leuando, & moderatis laboribus exerceendo.

M. Ita est. Sed hoc interesse videtur, quod in altero humores, in altero mores ad iustam quandam temperiem sunt reducendi.

B. Rem tenes. Civilis enim corporis velut & naturalis suum quoddam est temperamentum, quam rectissime opinor iusticiam appellabimus. Ea enim est quae singulis prospicit partibus, & curat ut in officio constet. Ea interim sanguinis missione, interim noxiorum exilio velut egestione redundantia egerit: interim animos demissos, & meticulosos excitat: & diffidentes consolatur, & ad illam quam dixi temperiem totum corpus reducit: reductumque commodis laboribus exercet, & certo laboris & belli praescripto temperamento restitutam valetudinem quoad eius fieri potest conseruat.

M. Cetera tibi facile assentior, nisi quod crassis corporis temperamentum in iusticia collocas: cum vel ipso nomine & professione temperantia has partes sibi vindicare iure suo videatur.

B. Nihil admodum referre puto utrum hunc honorem deferas. Nam cum omnes virtutes, quarum vis in adiuvendo cernatur, in medioeritate quadam, & aequabilitate sint posita, ita quodam modo inter se connexas sunt.

sunt, & coherens, ut vnum omnibus officium esse videatur: id est cupiditatum moderatio. Ea quocunque in genere versatur, non admodum refert utro nomine voces: quanquam illa moderatio, quae in rebus communibus & hominum inter se commercijs posita est, commodissime tibi nomine iusticiae intelligi possit videatur.

M. Hic tibi facillime assentior.

B. In Rege autem creando hoc opinor veteres fuisse sensuros, ut si quis inter ciues esset singulari praestantia, reliquosque omnes aequitate & prudentia antecellere videretur, ut in apum aluearibus fieri traditur, regnum ad eum ultro deferrebant.

M. Credibile est ita factum.

B. Quid si nemo vnus qualem diximus in ciuitate inueniretur?

M. Iure illo natura, cuius ante meminimus par imperium in pares usurpare non potest, nec debet: natura enim iustum opinor, ut inter eos, qui cetera sunt pares, imperandi & parendi etiam vices sint pares.

B. Quid si populus annus ambitionis radio vnum aliquem non plane omnibus virtutibus regijs praeditum, sed vel nobilitate, vel diuitijs, vel rebus bellogestis insignem, regem velit eligere? Nonne & hunc optimo iure existimabimus regem?

M. Optimo. Populo enim ius est, ut imperium cui velit deferat.

B. Quid si hominem acutum, non tamen eximia artis peritia praeditum adhibeamus ad morborum curationem? Huncne statim medicum, ubi ab vniuersis fuerit electus, arbitramur?

M. Minime: doctrina enim, & multarum artium experientia,

perientia, non suffragijs sit medicus.

B. Quid in ceteris artibus artificibus?

M. Eandem rationem esse omnium reor.

B. Regnandine aliquam artem esse putas?

M. Quidni.

B. Potestne rationem reddere cur sit credam?

M. Videor mihi posse. Nempe quæ in alijs artibus reddi solet.

B. Quam dicis?

M. Omnium enim artium ab experientia profecta sunt initia. Nam cum plerique temere, ac nulla ratione multa aggredierentur, alij autem propter exercitationem & consuetudinem eadem illa callidius facerent, animaduersis utrinque euentis, & perpensis euentorum causis homines acuti præceptorum quendam ordinem digesserint, eamque descriptionem artem appellarunt.

B. Potest ergo simili animaduersione ars aliqua regia describi, ut medicinæ.

M. Opior posse.

B. Quibus ex præceptis ea constabit?

M. Non habeo in promptu dicere.

B. Quid si ex aliarum artium collatione id inuestigamus?

M. Quo pacto?

B. Hoc pacto. Grammaticorum quædam sunt præcepta, & medicinæ, & agriculturæ.

M. Intelligo.

B. Nonne præcepta ista grammaticorum, & medicorum artes ac leges etiam appellabimus? & ita in ceteris.

M. Ita prorsus videtur.

B. Quid tuiles leges? regis ne artis præcepta quædam

tibi

tibi videntur? M. Videntur.

B. Has igitur tenere decet eum qui rex conferri velit.

M. Ita videtur.

B. Quid qui non tenet? etiam si populus eum regnare iusserit regem eum appellandum censes?

M. Hic facis vt harteam. Nam si consentire eum superiore oratione velim populi suffragia non magis regē, quam alium quemuis artificem facere possunt.

B. Quid hic agendum censes? Nam nisi regem suffragiis electum habeamus, vereor ne legitimum vllum habituri simus.

M. Ego quoque idem istud vereor.

B. Visne igitur quod in artium computatione postremo nobis positum est diligentius excutiamus?

M. Fiat, siquidem tibi ita videtur.

B. Præcepta artificum nonne in singulis artibus leges vocauimus.

M. Factum.

B. At vereor ne satis circumspecte id a nobis sit factum.

M. Quamobrem?

B. Quia absurdum videretur, qui artem quamlibet teneret, eum tamen artificem non esse.

M. Absurdum.

B. Sed qui quod artis officium est præstet, eum artificem existimabimus, siue id sponte naturæ, siue perpetua, constantique ratione & facultate quadam faciat.

M. Ita reor.

B. Qui hanc igitur recte quiduis faciendi vel ratione vel prudentiam teneat, eum artificem appellabimus modo exercitatione facultatem comparauerit.

M. Rectius quam illum alterum, qui nuda præcepta

absque usu & exercitatione habeat.

B. Præcepta igitur illa non existimabimus artem esse.

M. Minime. Sed artis quandam similitudinem, aut verius umbram.

B. Quæ est erga facultas illa civitatum gubernatrix, quam civilem siue artem, siue scientiam vocabimus?

M. Prudentiam mihi velle dicere videris: ex quo velut fonte leges omnes, si modo societati hominum conservandæ sint vtilis, proficisci ac deriuari oportet.

B. Rem attigisti. Hæc igitur si sūma, & perfecta in quopiam esset, tum natura, non suffragijs regem esse diceremus: liberamque rerum omnium potestatem ei traderemus: Sin talem non reperiamus, qui proxime ad illam excellentem naturæ præstantiam accesserit, similitudinem quandam in eo veri regis amplexu etiā regem appellabimus.

M. Appellemus si ita videtur.

B. Et quoniam aduersus animi affectiones quæ possunt & plerunque solent auertere a vero ne satis firmus sit timemus, legem ei velut collegam, aut potius moderatricem libidinum adiiciemus.

M. Non censes igitur rerum omnium arbitrium penes regem esse debere.

B. Minime. Nam cum non solum regem, sed etiam hominem esse memini, multa per ignorantiam errantem, multa sponte peccantem, multa prope inuitum: quippe animal ad omnem fauoris & odij auram facile mutabile.

Quod vitium naturæ magistratus augere etiam solet: adeo ut hic potissimum sententiam illam ex comædia veram esse comperiam. Omnes licentia deteriores fieri. Quamobrem legem ei adiungendam censuerunt homines prudentes.

prudentissimi, quæ vel ignoranti viam ostendat, vel aberrantem in viam reducat. Ex his opinor intelligis (*quodnam* ego veri regis officium esse reat.

M. De causa creandorum regum, de nomine, deque officio plane mihi satisfecisti. Neque tamen si quid edicere velis repugnabo. Etsi vero animus ad ea, quæ testare videntur properat, vnum tamen quod in tota oratione tua nonnihil offendeat, non puto silentio prætereundum. Quod videlicet subiniquis regibus mihi videaris. Idque ipsum etiam antea de te frequenter eram suspicatus: cum te resp. antiquas, Venetorumque ciuitatem adeo profuse laudantem sæpe audiuissem.

B. Non tu recte hic de me sentiebas. Neque enim ego apud Romanos, Massilienses, Venetos, & si qui alij fuerunt apud quos potentiora fuerint legum quam hominum imperia tam suspicio diuersam ciuitatis administrandæ rationem, quam æquitatem: neque multum referre puto rex, dux, impetator an consul vocetur, qui præsit, modo illud teneatur, eum æquitatis tuendæ causa in magistratu esse collocatum. Imperiū enim modo sit legitimū, non est quod de nomine eius contendamus. Nam & quem nos Venetorum ducem vocamus, is nihil aliud est, quam Rex legitimus: & Coss. primi nō modo regum insignia, sed imperiū etiam retinuerunt. Id modo intererat, quod non vnus, sed duo præerant: (quod etiam in perpetuis Lacedæmoniorū regibus fieri solitum non ignoscas) qui non in perpetuum, sed in annum creabantur. Illud igitur quod initio diximus tenere semper oportet, reges primum tuendæ æquitati fuisse consti-

tutos. Id illi si tenere potuissent, imperium quale acceperant, tenere perpetuo potuissent. hoc est liberum & legibus solutum. Sed (vt humana sunt omnia) statu rerum in peius prolabenre, quod publice utilitatis causa fuerat constitutum imperium, in superbâ dominationem vertit. Nam cum libido regum pro legibus esset, hominesque in potestate infinita & immoderata collocati sibi non temperarent, sed multa gratiæ, multa odijs, multa privatis commoditatibus indulgerent, regum insolentia legum fecit desiderium. Leges igitur hac de causa inuentæ sunt a populis regesque coacti non sua in iudicijs licentia, sed quod populus in se dedisset iure uti. Multis enim edocuerant experimentis melius libertatem legibus quam regibus credi: cū alteri multis de causis a vero deflecti possent, alteræ aduersus preces & minas surdæ vitæ & perpetuum tenorem seruarent. Regibus igitur cætera liberis hic vnus imperio modus est præfinitus, vt suas actiones & orationem ad legum præscripta conformarent: & præmia, penasque maxima societatis continendæ vincula ex earum sanctionibus dividerent. Denique quemadmodum ait summus administrandæ reipub. Magister vt Rex esset lex loquens, lex Rex mutus.

M. Statim ab initio ita reges laudaueras, vt eorum maiestatem prope augustam, & sacrosanctam faceres. Nunc vero velut penitentia reuocatus nescio quibus angustijs eos concludis, & in legum prope dicam ergastula coniectis ne liberam quidem orationem permittis. Me autem ex magna spe deiecisti. Sperabam enim fore, vt rem (iuxta clarissimum historiarum auctorem) inter deos, hominesque pulcherrimam vel tua sponte,

sponte, vela me admonitus in orationis cursu, in suū splendorem restitueres: quam tu omnibus ornamentis spoliata in ordinem redegisti: & qui primus in orbe terrarum fuit magistratus, cum angustis circumseptum cancellis prope contemptibilem, nulli certe sano reddidisti optandum. Quis enim sanæ mentis non in mediocri fortuna subistere priuatus malit, quam in perpetuis molestiis aliorum intentus negotiis, suæ rei negligens totum vitæ cursum ad alienas rationes componere? Quod si ista regnandi vbique proposita sit conditio, vereor, ne maior penuria regum sit futura, quam in prima nostræ religionis infantia fuerit Episcoporum. Nec miror si ad hanc formulam spectentur reges, olim e pascuis, & ab aratro petitos, qui præclatum istum honorem acciperent.

B. Vide quæso quanto in errore verferis, qui non fructu iusticiæ, sed voluptatis causa reges a populis & nationibus expetitos putes: neque honori locum esse existimes vbi diuitiæ & voluptates non affluât. Qua in re quantum eorum amplitudini detrahas cogita. Id quo facilius intelligas, confer mihi aliquem ex ijs quos tu videris regem velut puellarem puppam vestitum, & ad inanem pompam magno cum fastu, ingenti turba stipatum produci, cuius tu similitudinem in eo quem describimus rege desideras. Confer inquam istorum aliquem cum eis, qui olim clari fuerunt: quorum etiam nunc viuit, vigetque & ad posteros celebratur memoria. Illi profecto tales fuerunt, qualem ego modo designaui. Audistine vnquam fando Macedonem illum Philippum cum vetulæ ut suam causam audiret roganti respondisset, sibi non esse ocium: illaque subiecisset, igitur ne sis Rex: Au-

D

distine

distine inquam ab anu paupercula regem tot bellorū victorem, tot gentium dominatorem sui admonitum officij paruisse: & quod regum esset munus agnouisse? Confer igitur hunc Philippum cum regibus non modo maximis, qui nunc in Europa sunt, sed cum omni vetustatis memoria: nullum profecto comperies prudentia, fortitudine, laborum patientia parem: paucos magnitudine ditionis æquales. Agesilaum, Leonidam, ceterosque Lacedæmoniorum reges si enumerem, (at quantos viros?) obsoleta videbor exempla proferre. Vnum tamen Lacenæ puellæ dictum silentio præterire non possum. Ea est Gorgo Cleomedis filia. Hæc cū videret seruum hospiti asiatico soccos detrahentem accurrens ad patrem exclamauit, pater, hospes manus non habet. Quo ex puellæ dicto de tota laconica disciplina, regumque domestica consuetudine facile iudicare potes. At qui ex hac rustica sed virili disciplina prodierunt, hæc qualiacunque sunt pepererunt. Ex ista vero asiatica, qui maxima regna per manus a maioribus tradita per luxuriam & ignauiam amiserunt. Et vt veteres omittam, talis fuit non adeo pridem apud Galecos Pelagius, qui in Hispania Saracenorum opes primus labefactauit, apud hunc quamuis, Ignemque laremque.

Et pecus, & dominos communis clauderet vmbra: Adeo tamē Hispanos reges eius non pudet, vt in maxima gloria ponant, quod ab eo sint oriundi. Sed cū hic locus longiorem postulet disputationem vnde sumus digressi redeamus. Nam quod tibi iam pollicitus ostendere quam primum cupio, non a me confictam fuisse hanc regnandi formulam, sed clarissimis omnis memorix viris idem visum fuisse, Breuiterque vnde hæc hauserim

hauserim fontes cōmonstrabo. Libri sunt M. T. C.
 omnium consensu laudatissimi qui de officijs inscri-
 buntur. Horum e secundo libro hæc ad verbū sunt.
 "Mihi quidem non apud Medos solum vt ait Hero-
 "dotus, sed etiam apud maiores nostros iusticiæ fruen-
 "da causa videntur olim bene morati reges constitu-
 "ti. Nam cum premeretur initio multitudo, ab ijs,
 "qui maiores opes habebant, ad vnum aliquem fugie-
 "bant virtute præstantem, qui cum prohiberet iniuria
 "renuiores, æquitate constituenda summos cum infi-
 "mis pari iure retinebat. Eademque constituendarū
 "legum causa fuit, quæ regum. Ius enim semper est
 "quæsitum æquabile. Neque enim aliter esset ius. Id
 "si ab vno bono & iusto viro consequerentur, eo erāt
 "contenti, cum id minus contingebat, leges sunt inuē-
 "te, quæ cum omnibus semper vna atque eadem vo-
 "ce loquerentur. Ergo hoc quidem perspicuum est,
 "eos ad imperandum deligi solitos, quorum de iusticia
 "magna esset opinio multitudinis. Adiuncto vero vt
 "iidem prudentes haberentur, nihil erat, quod homi-
 "nes his autoribus non posse consequi se arbitrarētur.
 Vides ex his verbis opinor quam & regum & legum
 expetendarum Cicero causam fuisse existimet. Pos-
 sem hic testem & astipulatorem laudare Xenophonem
 non minus rebus bello gestis, quam philosophiæ
 studio nobilem, nisi eum tam familiarem tibi esse sci-
 rem vt eius omnes sententiās notas habeas. Platonem
 vero & Aristotelē & si non ignoro quāti eos facias,
 in præsentia omitto. Malo enim e medijs rerū actio-
 nibus homines Illustres, quam e gymnasiōrū vmbis
 accersere in subsidium. Stoicum vero regē, qualis a
 Seneca in Thyeste describitur multo minus sū arbi-

tratus tibi a me producendum. Non tam quod illa veri regis imago perfecta non sit: quam quod illud principis boni exemplar magis animo informari, quā aliquādo sperari posset. Sed & ne in ijs quos produxi calumniæ locus esset, non e solitudine Scytharum reges proposui, qui vel suos distringerent equos, vel aliud operis, quod multo magis a nostris moribus abhorreret, facerent: sed e media Græcia: & qui illis ipsis temporibus, quibus omnibus honestis artibus Græci fuerunt florentissimi, aut maximis nationibus, aut bene moratis præerant ciuitatibus: & ita præfuerūt, ut & viui apud suos in maximo fuerint honore, & mortui posteris præclarā sui memoriam reliquerint.

M. Hic ego si postules quid sentiam vix audeo fateri tibi vel meam inconstantiam, vel timiditatem: vel si quo alio nomine tibi libeat id vitium appellare. Nam quoties ista, quæ a te modo recitata sunt apud historiæ præstantissimos lego scriptores, vel a sapientissimis hominibus, quorum auctoritatem non ausim defugere, laudari audio, & ab omnibus bonis probari, non modo vera, recta, Syncera, sed etiam fortia, & splendida mihi videntur. Rursus quoties oculos ad nostri temporis munditias, & elegantiam refero, antiquitas illa sancta & sobria, sed horrida tamen, & nōdum satis expolita fuisse videtur. Sed hæc fortasse alias per ocium: nunc vero si quidem videtur, quod instituiſti perge prosequi.

B. Visne igitur ut breuiter quæ dicta sunt colligamus? ita maxime intelligemus quid sit præteritum: & si quid temere sit concessum facillime retractabimus.

M. Maxime.

B. Primum igitur conuenit inter nos, homines a natura ad

ra ad societatem, & vitæ communionem esse factos.

M. Conuenit.

B. Eius quoque societatis custodem regem electum, virum summa virtute præstantem.

M. Ita est.

B. Et velut hominum inter ipsos discordiæ necessitatem regis creandi attulerūt, ita regum in subditos iniuriæ in causa fuerunt, ut leges desideraremus.

M. Fateor.

B. Leges igitur specimen artis regiæ, ut præcepta medicinæ, artis medicæ censuimus.

M. Sic est.

B. Tutius autem esse, (quoniam in neutro singulari, & exactam suæ artis peritiā posuimus) ut uterque ex artis illis præscriptis quam temere curret, videtur.

M. Tutius certe.

B. Artis autem medicæ præcepta non vnius generis visa sunt.

M. Quo pacto?

B. Quædam enim sunt tuendæ valetudinis: alia instaurandæ.

M. Recte.

B. Quid regiæ artis?

M. Totidem opinor sunt genera.

B. Proximum ergo videtur, ut consideremus illud. Putresne medicos omnes morbos, & eorum remedia ita exacte tenere posse, ut nihil præterea ad eorum curationem requiri posset?

M. Minime. Nam & multa morborum genera noua omnibus fere seculis suppullulant: & noua item singulorum remedia singulis prope annis aut hominum industria reperiuntur, aut è regionibus longinquis ap-

portantur.

B. Quid ciuitatum leges?

M. Eadem certe videtur earum ratio.

B. Igitur nec omnes morbos medici, nec ciuitatum reges ex artium suarum, quæ scripta quidem traduntur præceptis vel vitare vel sanare possunt.

M. Non posse arbitror.

B. Quid si igitur vestigemus quibus de rebus leges in ciuitatibus sanciri possint: quæ vero legibus comprehendere non possunt.

M. Operæpretium faciemus.

B. Permultæ & permagnæ mihi res videntur, quæ nullis legibus contineri queant. Primum omnia, quæ in deliberationem futuri temporis cadunt.

M. Omnia.

B. Deinde multa præterita: qualia sunt ea, in quibus veritas coniecturis queritur, testibus confirmatur, aut tormentis exprimitur.

M. Scilicet.

B. In his igitur quæstionibus explicandis quæ erunt regis partes?

M. Non longo hic opus esse video sermone, cum reges in ijs quæ in prouisione futuri temporis posita sunt, adeo sibi non arrogant summam potestatem, ut vltro prudentiores in consilium sibi aduocent.

B. Quid in his quæ coniecturis colliguntur, testibus conuincuntur? qualia sunt cædis, adulterij, veneficij crimina?

M. Ita causidicorum ingenijs excutiuntur, eruantur solertia, eaque fere iudicum sententijs permitti video.

B. Ex recte fortasse. Nam si rex priuatas singulorum Ciuium causas audire velit, quando ei vacabit de bello de

lo de

lo, de pace, de ijs negotijs quæ reipub. incolumitatem continent & conseruant cogitare? Denique quando licebit nihil agere?

M. Nec ego rerum omnium cognitionem ad vnū regem velim deferri: neque si deferatur vnus omnibus omnium causis sufficere poterit. Itaque placet mihi magnopere consilium illud non minus sapiens, quā necessarium quod Mosi Socer dedit, de onere iudicandi in multos partiendo. De quo non dicam pluribus, quando Historia omnibus est nota.

B. Sed & hi iudices opinor ex legum prescripto ius dicent.

M. Dicent profecto. Sed vt video pauca sunt de quibus legibus caueri possit, præut illa sunt, de quibus non possit.

B. Accedit alia res non minoris difficultatis: quod nec ea omnia de quibus leges rogantur præscriptionibus certis contineri possunt.

M. Quo pacto?

B. Iuris prudentes qui plurimum suæ arti tribuunt, quique se iusticiæ sacerdotes haberi volunt negotiorum tantam esse multitudinem confitentur, vt prope infinita videri possit: quotidieq; in ciuitatibus noua flagitia, velut vlcerum genera proberire aiunt. Quid hic ager legum lator, qui leges ad præsentia & præterita accommodat?

M. Non multum, nisi diuinus quispiam sit.

B. Accedit & alia, nec ea parua quædam difficultas quod in tanta conditionis humanæ inconstantia nihil ylla fere ars in vniuersum stabile & firmū præcipere potest.

M. Nihil verius.

B. Tutius igitur videtur esse & perito Medico de salute ægrotantis, & regi de statu ciuitatis credi: Nam & medicus præter artis præscriptum infirmum vel consentientem, vel interim inuitum sæpe sanabit. Et rex nouā, & tamē vtilem legem ciuibus aut persuasis, aut etiam inuitis imponere potest.

M. Non video quid veter.

B. Hæc autem vterq; cum facit, num tibi videtur præter legem quisque suam facere?

M. Mihi quidem ex arte vterque. Nam ante posuimus non illam, quæ præceptis constat artem esse, sed vim animo comprehensam, qua in materia pertractanda quæ artibus est subiecta artifex vti solet. Illud autem (si quidem ex animo loqueris) gaudeo, te veritatis ipsius velut interdicto coactum vt regem vnde vi deiectus erat, eo restitueres.

B. Mane. Nondum omnia audisti, est enim in legum imperio aliud incommodum. Lex enim quasi pertinax & imperitus quispiam officij exactor nihil rectū putat, nisi quod ipsa iubet. Apud regem vero, infirmitatis & temeritatis est excusatio: & veniæ in errore deprehenso locus. Lex surda, inhumana, inexorabilis est. Adolescens lubricum ætatis causatur, mulier infirmitatem sexus, alius paupertatem, ebrietatē, amicitiam. Quid ad hæc lex? I licitor colliga manus, caput obnubito, verberato, arbori infælici suspendito. Non ignoras autem quam sit periculosum in tanta hominum fragilitate in sola innocentia spem salutis habere collocatam.

M. Rem procul dubio periculi plenam narras.

B. Hæc certe quoties in mentem veniūt quosdam nō nihil commoueri video.

M. Non;

M. Nonnihil mihi narras.

B. Itaque cum quæ supra nobis posita sunt diligentius mecum expendo, vereor ne in hac parte medici & regis collatio satis commode introducta videatur.

M. Qua in parte?

B. Cum utrunque a præceptorum seruitute liberauimus, & prope liberam curandi potestatem dedimus.

M. Quid hic te potissimum offendit?

B. Vbi audieris, tum ipse iudicabis. Dux a nobis posita sunt causæ cur non expediat populis, ut reges legibus soluerentur: amor videlicet & odium, quæ animos hominum in iudicando transuersos agunt. At in medico timendum non est, ne quid per amorem peccet, quippe qui ab ægroto valetudine restituta etiam spe-ret mercedem. Quod si medicum ægrotus precibus, pollicitationibus & pecunia aduersus caput suum sollicitari intelligat, alium accersere medicum licebit, aut si alterius copia non erit, tutius esse reor a libris quamuis furdis remedium, quam a medico corrupto petere. Quod autem de legum immanitate questifumus vide an satis nobis constemus.

M. Quomodo?

B. Regem optimum, qualem magis animo quam oculis videre possumus nullis legibus astringendum censuimus.

M. Nullis.

B. Quamobrem?

M. Opinor quia iuxta Paulum ipse & sibi, & alijs esset lex: ut cuius vita exprimat, quod legibus iubetur.

B. Recte iudicas, & quod tu magis fortasse mireris, aliquot ante Paulum seculis hoc ipsum viderat Aristoteles naturam sequutus ducem, quod ideo dico, ut

E

quod

quod ante probatum fuerat manifestius videas, eandē scilicet dei & naturę vocem esse: verum vt quod instituimus agamus, qui leges primi condiderunt, quid eos spectasse dicemus?

M. Æquitatem opinor vt antea dictum est.

B. Ego nunc non id quaero, quem finem spectarint, sed potius quod exemplar sibi proposuerint.

M. Istud etsi fortasse intelligo, velim tamen explices, vt si recte sentio meum iudicium confirmes: sin secus emendes errorem.

B. Scis opinor quod sit animi in corpus imperium.

M. Scire videor.

B. Nec illud etiam ignoras, quæcunque non temere gerimus, eorum prius in animis nostris quandam inesse imaginem: eamq; longe perfectiorem operibus, quæ ad illud exemplar summi etiam artifices effingunt & velut exprimunt.

M. Equidem hoc mecum ipse & in dicendo & scribendo plæruncq; experior. Sentioque non minus animo verba, quam rebus animum deesse. Nam neque noster animus in hoc obscuro & turbido corporis carcere conclusus rerum omnium subtilitatem perspicere potest. Neque in animo rerum vtcunque præuisas imagines ad alios oratione possumus ita perferre, vt non multo sint inferiores illis quas noster sibi conformauit intellectus.

B. Leges ergo qui tulerunt quid spectasse eos dicemus?

M. Prope videor intelligere quid velis: nempe perfecti illius regis imaginem eos in consilio habuisse: & ad eam quam proxime poterant simulachrum quoddam expressisse non corporis sed cogitationum: idque pro legibus esse voluisse, quod ille bonum & æquum fu-

isset

isset arbitraturus.

B. Recte intelligis. Hoc enim ipsum dicere volui. Nunc vero velim considerare qualem illum ab initio regem constituerimus. Nonne firmum aduersus odium, amorem, iram, inuidiam, ceterasque animorum perturbationes?

M. Talem certe nos eum firmamus: aut hominibus illis prorsus etiam fuisse credidimus.

B. Leges vero et quid ad imaginem eius latere videtur?

M. Nihil simile.

B. Datus igitur & inexorabilis, nihilo minus bonus rex, quanti bona lex.

M. Atque durus. Sed cum neutrum mutare queam, aut velle debeam, tamen utrumque si queam non nihil inflectere velim.

B. Atque deus ne pauperis quidem vult ut in iudicio misereamur, sed id vnum quod rectum est, & æquum nos iubet intueri, & secundum ad vnum pronunciare.

M. Agnosco sententiam, & veris vincor. Quando igitur regem solvere legibus non licet, quis tandem erit legis lator, quam ci tanquam pedagogum dabimus?

B. Quem censes potissimum huic muneri præficiendum?

M. Ego si me interrogas, ipsum regem. Nam in reliquis fere artibus ab artificibus præcepta earum tradi videmus: quibus & ipsi memorie confirmandi causa velut commentarij trantur, & alios sui officij.

B. Ego contra nihil interesse video regem ne liberum, & solutum legibus relinquamus, an ei tribuamus legum dubitandum potestatem. Nemo enim se sponte vinculis induit. Ac obsecro an præter solutum relinquere quæ circumdare vinculis nihil profuturis quippe

pe quæ vbi volet exuat.

M. At tu quando legibus potius quam regibus regni gubernacula credis, vides quæso ne huic, quem verbo tenus regem facis tyrannum imponas, qui cum

Imperio præmat, & vinculis & carcere frænet, ac tantum non cõpedibus oneratum in agrum mictat, aut in pistrinum dedat.

B. Bona verba neminem ego ei dominũ impono. Sed populo, qui ei imperium in se dedit, licere volo, vt eius imperij modum ei præscribat: eoque iure, quod populus in se dederit, vt rex vtatur postulo. Neque has leges per vim, vt tu interpretaris imponi volo. Sed communicato cum rege consilio communiter statuendum arbitror, quod ad omnium salutem communiter faciat.

M. Populo igitur vis hanc provinciam tribuere?

B. Populo sane, nisi tu fortasse aliter sentis.

M. Nihil minus æquum videtur.

B. Quamobrem?

M. Nosti illud, Bellua multorum capiteum. Scis opinor quanta sit populi temeritas, quanta inconstantia?

B. Ego nunquam existimaui vniuersi populi iudicium eam rem permitti deberi. Sed vt prope ad consuetudinem nostram ex omnibus ordinibus selecti ad regem in consilium coirent. Deinde vbi apud eos

~~factum~~ factum esset, id ad populi iudicium deferretur.

M. Tuum quidem consilium satis intelligo: sed nihil hac tam diligenti cautione mihi proficere videris. Regem non vis legibus esse liberum. Quamobrem? Quia opinor intra hominem duo scitissima monstra cupiditas & iracundia perpetuum cum ratione bellum gerunt.

gerunt. Expetitz sunt leges, quæ licentiam eorum cõ-
primerent & nimium exultantia ad iusti imperij re-
spectum reuocarent. Quid isti consultores e populo
dati? Nonne & ipsi eodem illo intestino bello vexa-
tur? Nonne eisdem quibus rex malis conflictantur?
Quanto igitur plures adiunxeris regi velut assello-
res, tanto maior stultorum erit numerus a quo quid
expectandum sit vides.

B. At ego longe aliud ac tu opinaris, expecto. Id autem
cur expectem dicam. Primum non omnino verũ est,
quod tu putas, nihil ad rem facere multitudinis ad-
uocationem, quorum è numero nemo fortassis erit
excellenti sapientia præditus. Non enim solum plus
vident ac sapiunt multi, quam vnus quilibet eorum
seorsum, sed etiam quam vnus, qui quemuis eorum
ingenio & prudentia præcedat. Nam multitudo fere
melius quam singuli de rebus omnibus iudicat. Sin-
guli enim quasdam habent virtutum particulas, quæ
simul collatæ vnā excellentem virtutem conficiunt.
Quod in medicorum pharmacis, ac in primis in an-
tidoto eo, quod Mithridaticum vocant, perspicue
cerni potest. In eo enim plaræque res per se noxiæ
vbi confusæ fuerint, salutare aduersus venena reme-
diam afferunt. Similiter in hominibus alijs tarditas
& cunctatio, alijs præcepta temeritas obest, hæ in mul-
titudine commixtæ temperamentum quoddam &
quam in omni genere virtutis quærimus mediocri-
tatem pariunt.

M. Sic, quando ita vis penes populum vt leges ferat,
& perferat: sint reges velut tabulariorum custodes.
Ac cum leges inter se pugnare videbuntur, aut non
satis diserte aut perspicue cauebunt, nullasne regis

partes esse voles : præsertim cum si omnia è scripto diiudicare velis necesse sit multa sequi absurda. Et ut vulgarissimo utar exemplo legis illius in scholis decætata, peregrinus si in murum ascendat capite luito. Hic quid absurdius fieri potest, quam salutis publicæ autorem qui hostes subeuntes deiecit, ipsum tãquam hostilia ausum ad supplicium rapere?

B. Nihil.

M. Probas igitur vetus illud, Summum ius summa iniuria.

B. Equidem probo.

M. Si quid huius generis in iudicium veniat, mihi interprete opus est qui leges ad vtilitatem omnium latas viris bonis & nullo in scelere deprehensis calamitosas esse non patiatur.

B. Recte sentis. Neque si satis animaduertisti aliud à me in tota hac disputatione quæsitum est, quam ut illa Ciceroniana lex sancta & inuiolabilis esset: Populi salus suprema lex esto. Igitur si quid tale in iudicium venerit, ut non sit obscurum quid bonum & æquum sit, regis partes erunt prospicere, ut lex ad illam quam dixi regulam dirigatur. Sed tu mihi regis nomine plus postulare videris, quam qui eorum imperiosissimi sunt sibi sumât. Scis enim ad iudices reijci solere hoc genus quæstionum, cum aliud lex dicere, aliud legis autor voluisse videtur, perinde atque illas quæ de ambiguo iure, aut legum inter se discordia oriuntur. Itaque his de rebus gravissimæ sunt patronorum in foro contentiones, & rhetorum præcepta diligentissime tradita.

M. Scio ista fieri quæ dicis. Sed mihi in hac parte non minor iniuria fieri videtur legibus quam regibus. Sa-

tius

tius enim puto ex vnus viri boni sententia statim licentiam finire, quam ingeniosis hominibus & interdum veteratoribus obscurandi potius quam interpretandi leges potestatem dari. Nam dum non solum de causis litigantium, sed de gloria ingenij inter patronos contenditur, interim lites aluntur, ius, fas, æquum, ini- quum in discrimen vocatur: & quod Regi negamus, hominibus inferiorum ordinum permittimus plerū- que non tam veri quam litigandi studiosis.

B. Oblitus mihi videris quidnam inter nos nuper con- uenit.

M. Quidnam id est?

B. Regi optimo qualem initio descripsimus adeo li- bera omnia permittenda ut ne legibus quidem ullis opus esset. At cum vni è multitudine is honor habe- tur, qui non multo sit alijs excellētiior, aut etiam qui- busdam inferior, periculosam esse liberam istam, & solutam legibus licentiam.

M. Hoc vero quid ad legum interpretationem?

B. Plurimum. Nisi forte non animaduertis quod alijs verbis infinitam illam & immoderatam potestatem, quam antea regi negaueramus ei restitutā nempe ut pro animi libidine omnia sursum deorsum verset.

M. Istud ego si facio certe imprudens facio.

B. Dicam ergo apertius ut intelligas. Cum regi legū interpretationem concedis, hanc tribuis ei licentiam, ut lex non dicat, quod lator sentit, aut quod in com- mune sit æquum & bonum: sed quod in rem sit in- terpretis. Utque is ad omnes eam actiones commodi sui causa velut tesbiā regulam inflectat. Ap. Clau- dius in decemviratu legem tulerat æquissimam, ut in liberali causa vindiciæ secundum libertatem daren-

tur. Quid apertius dici poterat? At interpretando idem autor legem suam fecit inutilem. Vides opinor quantam vno versu des principi licentiam: nempe ut quod volet ille, dicat lex: quod nolit, non dicat. Id si semel recipiamus nihil proderit bonas leges condere, quæ principem bonum sui officij admoneant, malum circumscribant. Imo ut dicam apertius nullas omnino leges habere præstaret: quam liberum latrocinium, atque etiam honoratum sub legis prætextu tolerari.

M. Putasne regum aliquem fore tam impudentem, ut famæ opinionisque omnium de se nullam sit prorsus rationem habiturus; aut tam sui, suorumque oblitus, ut in eorum prauitatem degeneret, quos ipse ignominia, carceribus, bonorum publicatione, grauissimis denique supplicijs coercuerit?

B. Non credamus ista fore, nisi iam pridem facta sint, idque totius orbis maximo malo.

M. Vbi tandem hæc facta narras?

B. Vbi rogas? tanquam non omnes per Europam nationes non modo viderint, sed etiam senserint quantum rebus humanis inuexerit mali non dico immoderata potestas, sed effræna Romani Pontificis licentia. Ea quæ ex modicis, & in speciem honestis occeperit iniurijs, quàm nihil minus potuerit ab incautis timeri nemo ignorat. Primum leges erant nobis propositæ non modo è penitissimis naturæ arcanis erutz, sed ab ipso deo latæ, à spiritu eius per prophetas explicatæ, postremo a dei filio, eodemque deo, confirmatæ, tot laudatissimorum hominum scriptis commendatæ, vita expressæ, sanguine consignatæ. Neque alius in tota lege locus aut diligentius, cõmendatius, aut explicatius

explicatus traditus quam is, qui est de officio Episcoporum.
 Illis autem legibus cum nulli sit fas quicquam
 adijcere, abrogare, derogare, immutare, vna restabat
 interpretatio. Eam Ro. Episcopus cum sibi arrogasset,
 non modo reliquas oppressit Ecclesias: sed tyrannidē
 fruisse omnium quæ vnquam fuerunt sibi ven-
 dicauit: nec hominibus tantum, sed angelis etiam
 imperare ausus Christum plane in ordinem redegit:
 nisi id non est in ordinem redigete, vt quod tu velis
 in celo, in terris, apud inferos sit ratum: quod Chri-
 stus iussit, ita demum sit ratum, si tu velis. Nam si in
 rem tuam parum videatur lex facere, ita interpreta-
 do poteris desistere, vt non modo per tuum os, sed
 ex animi tui sententia loqui cogatur Christus. Chri-
 sto itaque per os pontificis Romani loquente Chilpe-
 rico Pipinus, Ioanni Nauarro Ferdinandus Arrago-
 gonius est substitutus: filius in patrem, ciues in regem
 arma impia sumpserunt. Christus veneno imbutus,
 deinde ipse veneficus fieri eductus est, vt veneno tol-
 leret Henricum Luxemburgium.

M. Hæc ego non nunc primum audio. Sed de ista legū
 interpretatione apertius audire aucto.

B. Vnum tibi proponam exemplum, è quo totum hæc
 genus quantum valeat facile intelligas. Lex est, oportet
 Episcopū esse vnius vxoris virum. Qua lege quid
 apertius, quid explicatius dici potest? Vnam vxorem
 ille vnam Ecclesiam interpretatur. Quasi ea lex non
 libidini sed auaritiæ Episcoporum reprimendæ sit po-
 sita. Hæc autem explicatio etsi nihil ad rem facit, ta-
 men sententiam sane honestam, & piam continet, nisi
 eam rursus idē alia interpretatione vitiaisset. Quid
 ergo hic pontifex comminiscitur? Variat inquit per-
 sonis,

sonis, causis, locis, temporibus. Quidam ea nobilitate sunt, ut eorum fastui nullus Ecclesiarum numerus possit sufficere. Quædam rursus adeo pauperes sunt Ecclesiæ, ut ne monacho quidem nuper mendico, nunc mitrato suppetat inde victus, si nomen Episcopi rueri velit. Inuenta est ratio ex illa callida iuris interpretatione, ut vnius Ecclesiæ Episcopi dicantur, hæc eis commendentur, omnes expolientur. Dies me deficiet, si fraudes colligere velim, quæ aduersus vnâ legem quotidie excogitantur. Sed hæc etsi indigna sit & nomine pontificio, & homine Christiano, tyrannus eorum ibi non constitit. Ea est enim omnium rerum natura, ut vbi semel in præceptis ire ceperint, nusquam ante consistant, quam ad interitum labantur. Vis illustri exemplo tibi hoc commonstrem? Meministine cuiusquam inter impp. Romani sanguinis, qui fuerit, aut crudelior aut nequior quam C. Caligula.

M. Nullus quod sciam, fuit.

B. Quod autem nequissimum eius facinororum putat?

Non illa dico, quæ pontifices in casibus reſeruatissimis numerant, sed in reliqua eius vita.

M. Non succurrit.

B. Quale tibi illud videtur, quod equum nomine incitatum ad Cenanniu iuauit? Quod hordeum aureum apposuit? Quod Cos. designauit?

M. Omnino nequiter factum.

B. Quid illud? quod eundem sibi collegam in sacro dotio adſciuit?

M. Serio hæc narras?

B. Serio certe. Neque adeo miror tibi hæc videri congesta. Sed noster ille Iupiter Romanus hæc ut vera po-

ſteris

steris videantur perfecit: Iulium dico tertium pontificem. Qui mihi videtur certamen de principatu nequitiae cum homine nequissimo C. Caligula sibi instituisse.

M. Quid is fecit eius generis?

B. Simia fuit eustodem hominem prope nequiores bestia nequissima collegam sibi in Sacerdotio cooptavit.

M. Alia legendi fortasse causa fuit?

B. Narratur & alia. Sed ego selegi honestissimam. Igitur cum tantus non modo Sacerdotij contemptus, sed etiam humanitatis obliuio ex ista leges interpretandi licentia sit nata, vide ne istam potestatem exiguum putes.

M. At mihi veteres non videntur tam magnum existimasse hoc interpretandi munus, quam tu eam videri vis. Quod vel hoc vno argumento intelligi potest: quod impp. Romani iurisperitis id permiserint. Quae vna ratio totam istam verbosam tuam disputationem evertit. Neque solum id quod de magnitudine istius potestatis dixisti refellit, sed illud quoque quod tu maxime vitas perspicue declarat, quam alijs potestatem de iure respondendi dederunt, eam ipsis non fuisse negatam, si id munus exercere voluissent, aut per occupationes potuissent.

B. Quod ad impp. Romanos attinet, quos nullo neque iudicio neque utilitatis publicae respectu milites sibi praeficiebant, hi sub hanc regum quam descripsimus formulam non veniunt: ut qui a genere hominum scelestissimo & fere scelestissimus quisque, eligebantur, aut ipsi per vim in eum locum irrupebant. Quod autem iurisperitis potestatem respondendi de iure de-

re dederint, non reprehendo. Et si enim ea maxima est, ut ante dixi, tutius ijs tamen creditur, quibus tyrannidis instrumentum esse non potest. Deinde pluribus credebatur, quos mutua reuerentia continebat in officio: ut si à recto declinassent, alterius responso refellerentur. Qui si etiam in fraudem consensisset, supererat iudicis auxilium, cui non erat necesse pro lege habere quicquid responsum à iureconsulto fuisset. Supererat & imperator qui legum violatarum pœnas expetere poterat. Tot vinculis cum tenerentur astricti, pœnamque grauiorem timeret, quam expectarent fraudis præmium, vides opinor non adeo magnum ab isto genere hominum timendum fuisse periculum.

M. Est ne præterea quod de rege dicas?

B. Primum si tibi videtur paucis colligamus quæ dicta sunt, ita facilius si quid prætermisum sit intelligemus.

M. Ita censeo faciendum.

B. De origine & causa creandorum regum & legum satis conuenire videbamur. De autore legis nō item. Sed visus es mihi tandem et si subinuitus, tamen vi ipsa veritatis coactus consensisse.

M. Certe non modo potestatem legum iubendarum, sed etiam eas interpretandi, & quidem me patrono strenue reclamante regi abstulisti. Qua in re vercor ne si res palam fiat, aliquando præuaricationis coarguar: adeo facile bonam ut ab initio videbatur causam mihi de manibus extorqueri sum passus,

B. Bono animo es. Nam si quis in hac causa te præuaricationis insimulet, ego tibi gratuitum patrocinii polliceor.

M. Istud

M. Istud fortasse breui experiemur:

B. Multa etiam negotiorum genera nobis visa sunt quæ nullis legibus comprehendi possint. Quorû partem ad iudices ordinarios, partem ad consilium regis non invito reiecimus.

M. Factum quidem memini. Atque id cum faciebas, scisne quid mihi in mentem veniebat?

B. Qui possum? ni tu dixeris.

M. Videbaris mihi reges quodammodo similes effingere sigillis lapideis, quæ plerunque in capitulis columnarum ita niti videntur, ac si totam structuram sustineant: cum tamen re vera nihilo plus oneris ferant quam quivis alius lapis.

B. Quid bone regum patrone? Quereris me parum oneris eis imponere cum illi dies noctes nihil aliud agunt, quam ut socios oneri ferendo quærant, aut in quos omnino se exonarent. Et tu interim indignari videris quod laborantibus subsidium feram.

M. Ego quoque libenter istas auxiliares copias recipio sed tales velim quæ serviant, non quæ imperent, quæque viam præmonstrent, non quo velint ducant, aut verius pertrahant, vel tanquam machinam impellat: nec aliam potestatem Regi relinquunt, nisi ut eis assentiat. Itaque iamdudum expecto, ut absoluto de rege sermone ad tyrannos, aut quoquâ alio divertas. Regem enim tam angustis finibus inclusisti, ut vereretur ne si diutius immoremur è maximis opibus, ac summa dignitate velut in desertam aliquâ insulam eum releges, ubi omnibus exutus honoribus in egestate & miserijs consenescat.

B. Tu metuebas ut præ te fers prævaricationis crimē.

At ego metuo ne regi, quem defendere conaris ca-

DE IVRE REGNI

lumniādo noceas. Primum ego cum non otiosum esse volo, nisi tu architectos otiosos esse statuas. Deinde bonis ministris & amicis, quos ego non velut custodes adieci, sed ab ipso in partem laboris acciri volui, cum spoliis, eisque abactis cohortem nebulonū circumdandas, qui metuendum cum suis reddant: neq; formidabilem fore putas, nisi magnam nocēdi potestatem ei relinquamus. Ego amari à suis cum volo: nec terrore ciuium sed beneuolentia septum esse: quæ sola arma reges inexpugnabiles efficiunt. Id nisi tu repugnes breui me effecturum spero. Nam ex ijs quas tu vocas angustias in lucem cum educam: vnaq; lege tantum ei authoritatis & amplitudinis adijciam, vt eo si amplius optet, impudens tibi videri possit.

M. Istud quidem audire aueo.

B. Igitur vt quam primum cupiditati tuæ satisficiam rem ipsam aggrediar. Paulo ante confessi sumus nullam legem ita diserte vlla de re cauere posse, vt malitiosa calliditas locum fraudi non inueniat. Id fortasse exemplo proposito facilius intelligetur. Cautū est legibus, ne patres Sacerdotia sua spurij suis traderent. Hic in re vt videretur aperta fraus tamen inuēta est: vt pater alium substituatur: isque spurio prioris domini idem Sacerdotium tradat. Deinde cum esset diserte ascriptum legi, ne quod pater aliquādo sacerdotium tenuisset, filius vlla ratione teneret, neque hac cautione quidquam profectum est. Reperta est enim aduersus eam illa coitio inter Sacerdotes, vt vterque alterius filium sibi substitueret. Id quoque cū vetitum esset, etiam nouo genere fraudis lex elusa est. Aduersus patrem litigator supponitur, qui fingat sibi in id Sacerdotiū ius esse. Dum pater cum supposito

Obstantibus

Sycophanta

Sycophanta umbratili pugna velitatur, fili' à pōtifice Romano sacerdotum petit, si neueri litigantium in illud sit ius: vtrunque litigatorem volentem, accedentem vltro vincit, & paterno sacerdotio per paternam præuarcationem potitur filius. Vides in vna lege quot fraudum genera sunt inuenta.

M. Video.

B. Nonne tibi legum latores hic prorsus idem facere videntur quod medici, qui cum eruptiones pituitæ, aut alterius humoris noxi, adhibito emplastro compescere nituntur, humor vno inhibitus loco pluribus simul exitum querit. Ac velut hydra quædam vno re-ciso capite multa renascentia profert.

M. Nihil similis.

B. Quod medico fuerat initio faciendum vt totum semel corpus noxijs humoribus leuaret, nonne idem hoc loco ciuilis medicus facere debet, vt ciuitatem vniuersam leuet malis moribus?

M. Istam etsi difficilem, tamen veram esse reor curandi rationem.

B. Et hoc si obtineri queat paucis arbitror opus esse legibus.

M. Ita prorsum res habet.

B. Hanc medicinam qui adhibere poterit, nonne tibi videtur solus plus in publicum collaturus, quam omnes omnium ordinum conuentus ad legum rogationem coacti?

M. Longe plus procul dubio. Sed vt comici verbis, vtar, quis erit hic tam potens cum tanto munere?

B. Quid si hæc patet regi mandemus?

M. Lepide profecto, quæ prona erant, & facilia capulo vniuerso commisit: si quid arduum est & aspe-

rum id regi etiam soli mandabis, tanquam non satis habeas eum vinculis constrictum tot claustris circumdare, ni onus grauissimum sub quo etiam subcumbat, imponas.

B. Non est ita, sed rem ab eo facilem non cōtendimus, sed vt exorari se sinat oramus.

M. Quid id tandem est?

B. Vt quales patres erga liberos esse debere censeat, talem se erga cives (quos liberorū loco habere debet) in omni vita se præstet.

M. Quid istud ad rem?

B. Hæc profecta vna, certe summa aduersus mores corruptos est medicina. Ac ne meum putes hoc comentum esse, audi Claudianum.

Tucinem, patremque geras. Tu consule cunctis:
Nec tibi? nec tua te moueant, sed publica vota.
In commune iubes si quid, censesque tenendū,
Primus iussa subi. Tunc obseruantior æqui
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Autorem parere sibi: Componitur orbis
Regis ad exemplum. Nec sic inflectere sensus
Humanos edicta volent, vt vita regentis.

Mobile mutatur semper cum principe vulgus.

Noli existimare poetam summo ingenio & doctrina præditum frustra credere tantam in hac re vim esse positam, est enim vulgus ad eorum imitationē adeo compositum, in quibus aliqua probitatis imago elucet, adeo mores eorum exprimere conatur, vt quorū admiratur virtutem, eorundem etiam quædam vitia in sermone, vestitu, incessu reddere conetur. In regū vero cultu, moribus, oratione assimulanda se exercet non solum imitandi studio, sed etiam vt per adulati-

onem

onem in potentiorum animos sese inlidunt : & rem,
honores, potentiam, his artibus aucupentur. Quippe
qui natura comparatum sciunt, ut non modo nos, no-
straque amemus, sed similitudinem nostri licet vitiosa
in alijs amplectamur. Hoc autem quod non improbe
& superbe flagitam^{us}, sed precario impetrare conamur,
maiores longe vim habet, quam legum minæ, quam
suppliciorum ostentatio, quam militum copix. Hoc
populū sine vi reducit ad modestiam, regi civium be-
nevolentiam conciliat, publice tranquillitatem, priva-
tim singulorum opes auget & tuetur. Cogitet igitur as-
sidue rex se in orbis theatro positum, omnibusque ad
spectaculum propositum, Nullum dictum aut factum
suum latere posse, nec posse dari regalibus unquam.

• 1602 Secretum vitij. Nam lux altissima fati

• 1603 Occultum nil esse finit: latebrasque per omnes:

• 1604 Intrat, & abstrusos explorat fama recessus.

Quanta igitur principibus in utranque partem adhi-
benda est cautio? cum neque vitia, neque virtutes eo-
rum latere queant? neque sine magna rerum mutati-
one vulgari? Quod si quis adhuc dubitat, quantum in
vita principis momentum sit ad emendationem disci-
plinæ publicæ, is ponat ante oculos Romæ nascentis
primordia. Populus ille rudis bonarum artium, è pa-
storibus, & conuenis, nequid dicam durius, collectus,
ipse natura ferox, regem nactus ferocissimum, cum ve-
lut castra posuisset, ad vicinarum gentium pacem sol-
licitandam, & arma laceßenda, quantum putas vic-
torum odium, quantum pauorem fulße? Idem ille po-
pulus cum regem piū & iustum sibi præfecisset, ita
repente mutatus est, ut cum cultui deorum & iusticiæ
deditus, prope nefas violare vicinis sit visum, ijs in-

G.

quam

quæ vicinis quorū agros antea vastaverat, vrberincen-
 detat, Liberos & propinquos in servitutē abduxerat.
 Quod si in illa morū immanitate & temporū incultis
 tantum Numa Pompilius è gente inimica paulo ante
 rex accitus potuit: quid expectabim⁹, aut potius quid
 non expectabimus ab eis principibus, qui progriquitur
 tibus & clientelis, & vetustis opibus subnixi imperium
 accipiunt? qui in eam spem nati & educati sunt. Quā-
 tum autem eorum animos ad virtutem accendere de-
 bet, quod non vnius diei laudem, vt histriones fabula
 bene acta sperent. Sed ætatis suæ benevolentiam, &
 admirationem, & perpetuam ad posteros celebratam
 & honores diuinis proximis, sibi paratos esse intelli-
 gant. Eius honoris vitam, quam animo concipi ver-
 bis imaginem exprimere possem. Sed vt aliqua ex par-
 te primis lineamentis informatam tibi eam proponā,
 cogita rectum serpente illum regem in Arabia de-
 scripta à Mose erectum, solo aspectu vulnera ab alijs ser-
 pentibus facta sanantem. Cogita è multitudine nu-
 merosa alios à serpentibus ictos, & ad remedium præ-
 sens concurrentes, alios rei, nouæ miraculo ætonitos,
 omnes immensam & incredibilem dei beneficentiam
 omni laudis genere celebrantes: cum videant, leri-
 feri vulnere doloris non medicamentis, cum cruciatu
 regis, labore medici, & amicorum assidua sollicitudine
 tolli, non longi inuitate temporis, sed vno momento ad
 sanitatem reduci. Jam confert mihi cum serpente illo
 regem. Sed ita confert, vt & regem bonum in maximis
 diuitiis, & numeris, qui solus sine sua impensa, &
 sine sudore, omnes regni molestias leuet, perturbat-
 ionis sedet, & vetusta, etiam animorum vlcera ad ci-
 uitate breui perducet. Nec huius modo sit salutaris, qui
 cum

cum dominus intuentur: sed qui tam longe absint,
 ut nec eis videndi spes ullam habeant. Cuius in ima-
 gine animis oblata tanta sit vis, ut id facile perficiat,
 quod nec iuris peritorum prudentia, nec Philosopho-
 rum scientia, nec tot seculorum in artibus colligendis,
 experientia prestare tanquam poterit. Qui vero ho-
 nor, quæ dignitas? quæ amplitudo aut maiestas maior
 in homine ullo dici, aut excogitari potest, quam, ut ser-
 monē, congressu, aspectu, fama, tacita denique specie
 animis oblata luxu diffuentes ad modestiam, violen-
 tes ad æquitatem, furiosos ad sanitatem, æducat? po-
 tesne si velis maius hoc a deo rebus humanis propitio
 beneficium postulare? Hæc est vera nisi fallor imago
 regis. Non illa circumsepti armis, semper metuentis,
 aut metum facientis: ex odio in populum suo, populi
 in se odium metientis. Hanc imaginem quam posui-
 mus expressit pulcherrimis coloribus Seneca in Thy-
 este. Quod carmen cum sit elegantissimum tibi notū
 esse non ambigo. Ecquid tibi nunc humiliter & con-
 temptim de rege sentire videor? & eum (quod nuper
 dicebas) oneratum compedibus in legum ergastulum
 compingere? An non potius in lucem, & hominum cœ-
 tus, & publicum humani generis theatrum eum pro-
 duco? Non superbo spiculatorum, & ~~maximo~~ ~~maximo~~ ~~maximo~~
 cœtu, sericis atque nebulonibus stipatum. Sed, sua ty-
 tum innocentia, nec armorū terrore, sed populi amore
 munitum: nec modo liberum & erectum, sed hono-
 ratum, sed venerabilem, sacrosanctū, & augustum: cū
 bonis ominibus & faustis acclamationibus prodeuntē,
 & quocunque progrediatur omnium ora, oculos, & æ-
 nimos in se conuertentem. Quæ oratio, quis triump-
 plus eum hac pompa quotidiana comparari potest?

Aut si de humana specie delaberetur in terras, quis ab hominibus maior honos ei haberi posset, quam qui vero regi, hoc est viuo dei simulachro, exhiberetur? hoc enim maiorem honorem nec amor largiri, nec metus exprimere, nec adulatio posset cōminisci. Hæc tibi regis imago ecquid videtur?

M. Splendida sane, & adeo magnifica, vt nihil dictum aut excogitari, magnificentius posse videatur. Sed in his temporum nostrorum corruptis moribus difficile est, vt hæc animi magnitudo existat, nisi ad honestam indolem & naturæ bonitatem diligentia educationis accedat. Animus enim ab adolescentia bonis institutis & artibus informatus, vbi & ætate & vlu rerum confirmatus ad veram gloriam virtute nititur, frustra voluptatum tentatur illecebris, & rerum aduersarum labefactatur impressionibus. Ita enim,

Doctrina vim promouet infitam,

Rectique cultus pectora roborant,

Vt in ipsis voluptatum auocamentis virtutis exercendæ occasionem inueniat, & quæ infirmiores terrere solent difficultates, in ijs materiam laudis sibi oblatam virtus existimet. Itaque cum ad omnes vitæ partes tantum sit in liberali educatione momentum, quanta cura & sollicitudine prospiciendum est, vt tenelli regum animi recte à primis initijs vsque imbuantur. Nam cum multa bonorum regum in suos ciues sunt beneficia, multæ contra calamitates à malis principibus proficiuntur, tum nihil in omnem partem maiorem mihi vim habere videtur, quam & regum ipsorum, & aliorum qui summum imperium vna administrant studia & mores. Quod enim à singulis bene vel secus sit plerumque multitudinem la-

cet:

vet: aut propter hominum obscuritatem exemplum ad paucos pertinet. At eorum qui reipub. gubernacula tractant dicta factaque omnia velut in votiva tabella, vt inquit Horatius, conscripta latere non possunt: sed omnibus ad imitationem sunt proposita. Neq; enim studio placendi modo, sed vtilitatis blandissimis inuitamentis animos omnium ad se conuertunt. Ac perinde vt regum ingenia impelluntur, disciplinam publicam secum circumagunt. Sed illud metuo ne reges nostri se exorari patiantur, vt hæc præstent, quæ modo abs te posita sunt. Adeo enim voluptatum illecebris fracti sunt, & falsa specie honoris decepti vt idem propemodum eos facere existimem, quod Troianis qui cum Paride nauigarunt quidam poetarum euenisse narrant. Vera enim Helena in Ægypto apud Prothea hominem sanctum ac plane diuinum relictæ, de simulachro eius per annos decem ita pertinaciter contenderunt, vt idem finis belli perniciosissimi, & regni illorum temporum opulentissimi fuerit. Tyranni enim impotentes falsam istam regni speciem amplexi eam per fas nefasque eam semel adepti fuerint, nec sine scelere eam tenere, nec sine perniciæ amittere possunt. Quod si quis eos admoncat, veram Helenam de qua se diuadicare putant, alibi absconditam celari, pro insano eum haberent.

B. Gaudeo equidem te si non illam verè louis filiam videris, saltem ex hoc qualicumque simulachro eius pulchritudinem aliqua ex parte intelligere. Quod si isti falsæ illius Helenæ magno eum suo malo amatores veræ huius perfectam imaginem à Protogenè aliquo vel Apelle depictam suis coloribus viderent, non dubito quin eam & admirarètur & deperirent: ac nisi

Scrofa: apud Germanos. Henric⁹, Gêseric⁹, Carol⁹. Id adeo magis intelliges si animaduertas nomine tyranni sublato rem tamē, atq; hoc imperij gen⁹ apud multas nationes illustres in honore pristino permanisse, ut apud Græcos Asymnetas, apud Romanos Dictatores. Vtrique enim tyranni legitimi erant: Sed tyranni quidem quia legibus potentiores erāt. Legitimi autem qui populi consensu electi.

M. Quid ego audio legitimos etiam esse tyrannos? Ego longe aliud certe à te expectabam. Nunc vero confundere videris omnium regum & tyrannorum discrimina.

B. Reges profecto & tyranni apud veteres idem plane fuisse videntur, sed diversis opinor temporibus. Tyrannorum enim nomen opinor antiquius fuit. Deinde ubi eius hominis est pertæsum, successerunt in eorum locum reges, nomine blandiore & mitiore imperio. His quoque degenerantibus, legum adhibita est moderatio quæ fines imperij infinitis eorum cupiditatibus statuerent. Hominibus vero pro ratione temporum & moribus hominum noua remedia experientibus, & veterum imperiorum eos pertæsum est, & noua quæsitæ. Nobis vero de duobus generib⁹ principatuum in præsentia institutus est sermo, de eo in quo legum quam regum fortiora sunt imperia: deque pessimo tyrannidos genere, in quo omnia regno sunt contraria: eaque inter se comparanda suscepimus.

M. Ita est: ac vehementer expecto ut isthuc venias.

B. Igitur initio inter nos conuenerat regem societati humanæ tuendæ fuisse creatum. Officium vero eius esse statvimus ut ex legum præscripto ius suum unicuique

culque redderet.

M. Memini.

B. Primum igitur qui cum magistratum non populi voluntate accipit, sed vi inuadit, vel fraude intercipit quo eum nomine appellabimus?

M. Tyrannum opinor.

B. Sunt & alia multa discrimina, quæ quia ex Aristotele facile quiuis colliget, ideo breuiter ea percurram. Regium enim imperium secundum naturam est: Tyrannicū contra. Rex volentibus, tyrannus inuitis imperat. Regnum, liberi inter liberos est principatus, tyrannis, domini in seruos. Regi ciues excubant ad salutem eius tuendam, tyranno peregrini ad ciues opprimendos. Alter enim ciuibus, alter sibi gerit imperium.

M. Quod eos qui per vim, & citra populi consensum summum imperium sunt adepti, ita tamen multos annos ciuitatibus suis præfuerunt, vt eorum administrationis populum non pœnituerit? Quantulum enim est quod in Hierone Syracusano potuit? Aut in Cosmo Medice Florentino potest ad iusti regis functionem præter legitima suffragia desiderari.

B. Istos quidem è tyrannorum numero eximere non possumus. Præclare enim ab historico egregio dictū est, vi quidem regere patriam aut parentes quāquam & possis, & delicta corrigas tamen importunum est. Deinde isti mihi perinde facere videntur ac latrones, qui male parta commode diuidendo, ex iniuria, iusticiæ, & è rapina liberalitatis laudem quærunt. Neque tamen quod petunt assequuntur. Nam vnus maleficii odio omnem illam ostentatæ beneficentiæ gratiam amittunt. Eoque minus ciuilibus animi ciuibus fidem

H

faciunt,

faciunt, quod non eorum commodis, sed dominatui suo id præstant, ut videlicet securius suis voluptatibus fruantur, & posteris odio populi paulum lenito imperium stabiliant. Id autem ubi perfecerint ad mores veros redeunt. Fructus enim qui sit sequuturus est semine facile potest intelligi. Ad suum enim unius nutum omnia reuocare, & omnium vim legum in se transferre eandem vim habet, ac si omnes leges abroges. Sed hoc tyrannorum genus fortasse tolerandum fuerit, si absque publica pernicië tolli non possit, velut quosdam corporis morbos potius perferimus, quam vitam in ancipitem dubiæ curationis aleam conijciamus. At qui palam non patriæ sed sibi gerunt imperium, neque publicæ utilitatis, sed suæ voluptatis rationem habent, qui stabilimentum suæ authoritatis in ciuium infirmitate collocant, quique regnum non procurationem à deo creditam, sed potius prædā sibi oblatam credunt, hi non ciuili nobiscum, aut aliquo humanitatis vinculo iuncti sunt, sed dei & hominum hostes maxime omnium capitales iudicari debent. Omnes enim regum actiones non suas opes priuatim sed publice ciuium incolumitatem spectare debent: quantoque supra cæterorum hominum fastigium reges sunt euecti, tanto magis imitari cælestia corpora debent quæ nullis officiis nostris conciliata, vim sui caloris, & luminis vitalem, & beneficam rebus humanis infundunt. Huius munificentiae vel tituli ipsi, quibus reges honestauimus (si meministi) admonere poterant.

M. Videor meminisse. Nempe ut paterna vterentur indulgentia erga ciues liberorum loco sibi commissos: in utilitate procuranda pastoris diligentia: in salute

lute tuenda duces, virtutum excellentia prætores: quæ ex usu essent iubendo imperatores sese præstarent.

B. Paterne igitur is dici potest qui ciues habet pro seruis? aut pastor, qui gregem non pascit, sed deglubit? aut gubernator qui iacturam bonorum semper facere studeat? quique (quod dicitur) nauem perforet, in qua ipse nauiget?

M. Nequaquam.

B. Quid qui non quæ in rem populi sunt imperat, sed sibi studeat vni? qui non de virtute certet cum bonis, sed vitijs flagitiosissimum quenque superare contendat? qui suos in manifestas insidias ducat.

M. Profecto nec mihi dux, nec imperator, nec prætor habebitur.

B. Si quem ergo conspexeris, qui regium nomen vsurpet, nec vllò virtutis genere quemuis è multitudine præcellat, multis etiam sit inferior, qui ciues nō amore patrio prosequatur, sed superba dominatione premat, qui gregem sibi commissum existimet non ad custodiam sed ad quæstum, hunc tu regem vere putabis? etiam si magno satellitum numero stipatus incedat, magnificoque corporis cultu se ostendet, supplicia repræsentet, præmijs, ludis, pompis, insanis etiā substructionibus, quæque alia magnifica esse creduntur vulgus conciliet, eiusque applausum capet? Hūc tu inquam regem existimabis?

M. Non si mihi consentire velim, sed omnis humanæ societatis expertem.

B. Quibus tu finibus humanam hanc societatem circumscribis?

M. Eisdem illis, quibus tu superiore sermone visus es

velle concludi: iuris videlicet septis. Quæ qui transi-
liunt latrones, fures, moechi, eos video puniri publi-
ce: eamque causam poenæ iustam haberi, quod so-
cietatis humanæ limites sint transgressi.

B. Quid qui septa illa nunquam ingredi voluere?

M. Deo & hominibus habendos inimicos: eosque in
luporum, aliove noxiorum animalium genere poti-
usquã hominũ habendos putem. Quæ qui alit, & sibi
perniciem alit, & alijs: qui occidit, non sibi modo sed
publice vniuersis prodest. Quod si mihi legem ferre
liceret, iuberem (quod Romani in monstris procu-
randis facere solebant.) Id genus hominum in solas
terras deportari, aut in alto procul à conspectu terræ
demergi, ne contagio etiam mortuorum hominibus
officeret: interfectoris autem præmia decerni non
ab vniuerso tantum populo, sed à singulis. Quemad-
modum vulgo fieri solet ijs qui lupos aut vrsos occi-
derunt, aut catulos eorumprehenderunt. Neque
enim si quod huiusmodi monstrum nasceretur, e-
tiam si vocem humanam funderet, faciemque homi-
nis, ceterarũque partium similitudines haberet, mihi
cum eo societatem esse crederem. Aut si quis hominẽ
exuens in talem immanitatem degeneraret, nolletq;
cum cæteris hominibus nisi in eorum perniciem con-
uenire, hominem appellandum censeo nihilo certe
magis quam Satyros, Simias, aut vrsos: quamlibet
vultu gestu & sermone hominem mentiretur.

B. Iam ni fallor intelligis qualem regem, qualem item
tyrannum sapientissimi veterum esse statuerunt. Vis-
ne igitur quod in rege informando fecimus, tyrannũ
quoque tibi qualecunque specimen proponamus.

M. Imo nisi molestum est tibi, vehementer id cupio.

B. Non

B. Non oblitus es opinor quæ apud poetas de furijs, apud nostros de cacodæmonum natura dicuntur: esse videlicet spiritus humani generis hostes, qui cum ipsi in perpetuis cruciatibus versentur, hominum tamen tormentis gaudeant. Hæc profecto vera est tyrannidis imago. Sed quia cogitatione modo & sine ministerio sensus hæc imago cerni potest, aliam tibi proponam, quæ non modo animum, sed sensus etiam feriat, & velut in oculos incurrat. Finge te nauem in mari procellis vexatam videre, littora omnia circum circa nō modo importuosa sed hostium infestissimorum plena, eius vero navis dominum mutuo cū vectoribus odio certantem, nec vllam tamen aliam, quæ in nautarum fide spem salutis habentem: nec hanc quidem certam: vt qui non ignoret se maxime barbaro generi hominum & ab omni humanitate alieno vitam suam credere: quos pecunia sola conciliatos retineat, quique lucro maiore obiecto aduersus eum ipsum conduci possint. Talis profecto est vita illa, quæ velut beatam tyranni amplectuntur. Foris hostes, domi ciues metuunt. Nec ciues modo, sed domesticos, propinquos, fratres, coniuges, liberos, parentes. Itaque cum vicinis extrerum, cum ciuibz ciuile, cum suis domesticum bellum semper aut gerunt, aut metuūt, nec vsquam auxilia sperant, præter mercede conducta: neque bonos conducere audent, neque malis fidere possunt. Quid istis tandem in vita iucundum esse potest?

Dionysius filias virgines adultas cum nouaculam admittere ad guttur timeret, à barbæ radendæ ministerio remouit. à Timoleonte frater, ab vxore Alexander Pheræus: à patre Sp. Cassius est interemptus.

Qui hæc ante oculos exempla proposita semper habet, quam tu eum carnificinam in pectore circūferre credis? Cum cogitet sese vniuerso mortalium generi tanquam signum in quod iaculentur propositum: neque solum vigilans his conscientiarum tormentis crucietur, sed terrificis etiam viuorum & morruorum simulachris è somno excitetur, & furiarum facibus agitur. Tempus enim, quod omnibus animantibus ad quietem, hominibus etiam ad curarum laxamentum natura tribuit, illi in horrores & supplicia conuertitur.

M. Non inscite sane ista à te sunt explicata, ac nescio an etiam verè. Sed tamen nisi fallor, ad nostrum institutum non adeo multum faciunt. Nam quibus in manu est eligere quos velint reges, penes eodem est, electos quibus velint constringere legibus. Nobis verò scis reges non eligi, sed nasci: quibus ego semper hæreditarium non minus quam ipsum regnum existimaui, vt voluntas eorum pro legibus esset. Neque temere in hanc opinionem sum inductus, sed magnis autoribus, cū quibus, errare (si modo in errore sū) non me pudeat. Nam vt alios omittam iureconsulti affirmant lege regia, quæ de imperio eorum est lata omnem populi potestatem ita in eos transmissam, vt eorum placita pro legibus haberi debeant. Ex hac nimirum lege natæ sunt illæ imperatoris cuiusdā minæ, se iureconsultis omnibus omnem suam, qua tantopere gloriantur, scientiam vno edicto ablaturum.

B. Bene abs te factum est, quod cum rei maximæ pessimæ citares auctorem, nomen eius suppressendum duxeris. Is enim fuit C. Caligula qui etiam toti populo Rom. vnā cetuicem optabat. In illo autem imperatore

ratore nihil hominis, ne dicam regis præter formam fuit. Itaque quanta illi debeatur autoritas non ignoras. Quod autem ad legem regiam attinet, qualis illa fuerit, quando, à quo, quibus verbis lata nec ipsi iurisperiti expediunt. Regibus enim Romanis nunquam ea potestas fuit: quippe à quibus prouocatio ad populum erat. Rogationem verò, qua L. Flaccus libertate Po. Rom. oppressa, per aliarum legum silentium stabiliiuit L. Syllæ tyrannidem, nemo vnquam pro lege habuit. Eius autem Rogationis ea vis erat, vt quæcunque L. Sylla fecisset, ea rata essent. Quod ius nullus vnquam populus liber tam excors fuit, vt volēs in se permetteret. Aut si quis fuit, dignus profecto fuit, qui perpetuo seruiret tyrannis, stulticiæque suæ pænas lucret. Sed si qua talis fuit lex, exemplum nobis ad cautionem non ad imitationem propositum existimemus.

M. Recte profecto mones. Sed ista admonitio tua ad eos pertinet, quibus in manu est, quales sibi reges creent. Ad nos vero nihil omnino pertinet qui non suffragijs optimos eligimus, sed forte oblatos accipim⁹. Illud etiam iureconsulti nos proprie videtur respicere, qui maioribus regum nostrorum id ius in nos, posterisque nostros dedimus, vt ipsi, posterique eorum imperium in nos perpetuo tenerent. Illos utiq, (maiores dico nostros) vellem admonuisses, quibus integrum erat, quos vellent sibi reges asciscere. Nunc vero serū istud tuum consilium eò valet, non vt quæ in potestate nostra non sunt ea corrigamus: sed vt maiorum stultitiam deploremus, & nostræ conditionis miseriam agnoscamus. Quid enim reliqui esse potest in seruitutem deditis, nisi vt alienæ stultitiæ pænas lu-

mus? & vt leuiiores fiant, eas patientia leuamus: nec importune tumultuando iras eorum prouocemus, quorum nec imperium reijcere, nec potestatem imminuere, nec vim & impotentiam effugere possumus. Lex autem illa regia cui tu tantopere es inimicus, non est in tyrannorum gratiam vt tu videri vis conficta: quippe quæ à Iustiniano principe iustissimo sit comprobata: apud quem adulatio tam aperta locum non fuisset habitura: nam in principe stolido valet illud: Falsus honor iuuat, & mendax infamia terret.

Quem? nisi mendosum & mendacem?

B. Fuit quidem Iustinianus vt prædicant historiae vir magnus: etsi quidam in Belissarium fuisse crudeliter ingratum natrent. Sed fuerit ille, qualem tu cum fuisset existimas, meminisse tamen potes ab illius ætatis fere æqualibus traditum Tribonianum præcipuum inter illarum legum latores hominem fuisse longe nequissimum: & qui facile potuisset adduci vt principem quoque pessimo gratificaretur. Sed nec boni principes ab hoc adulationis genere abhorrent. Nam,

Et qui nolunt occidere quenquam, posse volūt.

Et nihil est quod credere de se

Non audet, cum laudatur dijs æqua potestas.

Sed redeamus ad nostros principes, ad quos tu ais hereditate non suffragijs regnum peruenire. De nostris autem solis loquor. Nam si ad externos digrediar, vereor, ne longior quam institueramus fiat oratio.

M. Ita facias censeo. Res enim externæ non magnopere ad præsentem disputationem pertinent.

B. Igitur vt à primis ordiar initijs, illud satis conuenit, principes nobis ob virtutis opinionem delectos qui cæteris imperarent.

M. Ita

M. Ita tradunt rerum nostrarum scriptores.

B. Nec minus illud constat, multos qui crudeliter & flagitiose cum magistratū gesserūt à ciuibus in ius vocatos: quosdam perpetuis carceribus damnatos: alios partim exilio, partim morte multatos: quorum cum vel filij, vel propinqui in eorum locum assumerentur, nulla vnquam questio aduersus interfectores decreta fuit. At qui bonos violassent reges nusquam gentium in eos seuerius vindicatum est. Et quia longum esset singulos percurrere è postremis quorū recentior est memoria paucos proferam. Iacobi primi eadem cum puerum sex annorū Hæredem reliquisset, adeo grauitè nobilitas puniuit, vt homines clarissimis familijs natos, dimitijs & clientelis primarios nouo & exquisito genere supplicij extinxerit: Cōtra Iacobi tertij hominis flagitiosi & crudelis mortē quis doluit, ne dicā vltus est? In filij vero eius Iacobi quarti mortē suspitio sceleris morte punita est? Neque pij erga bonos reges tantum maiores nostri fuerunt, sed in malos etiam lenes & misericordes. Nam Culenū ad causam dicendam venientē cum ex inimicis quidam in itinere occidisset, grauissimas ex ordinum sententia pœnas dedit: & Euenum perpetuis vinculis dānatum cum itidem inimicus in carcere occidisset, itidem pœnas dedit. Et cuius vitam nefariam omnes oderant, mortem per vim illatam ceu parricidium sūt profecuti.

M. Ego non tam quid interdum factum sit, quæro in præsentia, quam quo iure apud nos regnetur.

B. Igitur vt eo redeamus, quemadmodum in primis regibus vsque ad Kennethum tertium, qui primus regnum in sua familia stabiliiuit perspicuum est, quæ

fuerit potestas populi in regibus creandis, & in ordinem redigendis, ita necesse est ut is aut populo invito id fecerit, aut à persuaso impetrauerit.

M. Negari non potest.

B. Porro si vi coegit populum sibi parere, populus quoque ubi primum suis viribus coeperit confidere violentum illud imperium poterit excutere: cum à regibus & populis recepta iura pronuncient, & natura clamet, quicquid per vim fiat, simili vi solui posse.

M. Quid si populus vel fraude circumuentus, vel metu coactus in servitutē sese dederit? quid causæ prætendi potest, quin in quod semel conuentum est, in eo perpetuo maneat:

B. Si tu mecum ex conuento agis, quid causæ est quin ego ex aduerso eas causas ponā, cur pacta & conuēta solui possint? Imprimis autē quæ vi, metusque causæ fiunt, apud omnes ciuitates de ijs certum ius est, è naturæ fontibus haustum. Per fraudem etiam circumuentis iura dant restitutionem in integrum, idque maxime in pupillis, eisque personis seruandum putant, quas optimo iure esse volunt. Quis igitur certus iustius restitui, quam populus vniuersus postulet? Cui cum fit iniuria, ea non in vnā aliquam ciuitatis partem, sed in omnia ciuile corporis membra late permanat.

M. Scio in priuatorum causis hoc ius vsurpari: nec in illos esse iniquum. Sed non est, quod de hac re magno opere contendamus, cum illud sit longe credibilius (quod ab historicis etiam traditur) id ius populi voluntate regibus datum.

B. Credibile est etiam non sine magna causa rem tantam fuisse impetratam.

M. Facile

M. Facile assentior.

B. Quam igitur causam potissimum fuisse arbitraris?

M. Quam aliam, nisi quæ narratur? Tædium ambitionis, tumultus, cædes, bella intestina sæpe cum inter-
necione alterius partis, semper cum vtriusq; maximo
damno. Nam qui regnum obtinebant quo id pacatius
liberis relinquerent, fratres, & fere proximum
quemque extinguere conabatur: quemadmodum apud
Tarcas fieri audimus, & apud Phylarcos in no-
stris insulis, & Hibernia fieri videmus.

B. Vtris igitur istam contentionem putas magis fuisse
perniciolam, populone an principibus?

M. Regibus certe: cum populi maior pars secura sui,
principum soleat spectare certamina, & semper vic-
toribus in prædam cædat.

B. Principes igitur (ut videtur) sua potius causa, quam
ex utilitate populi in sua familia stabilem regni sedem
constituere voluerunt.

M. Credibile est.

B. Ut autem rem ad perpetuum honorem, opes & in-
columitatem suæ familiæ tantopere pertinentem im-
petrarent, verisimile est eos aliquid inuicem de suo
iure remisisse: & ut facilius populi voluntatem & stu-
dium tenerent & consensum impetrarent, aliquid ex
aduerso laxamenti dedisse.

M. Credo.

B. Illud certe mihi fateberis incredibile, ut pro tanto
beneficio regibus impenso peiore se iure esse pateren-
tur, quam antea fuerant.

M. Incredibile prorsus.

B. Neque reges si id noxium & liberis suis & populo
inutile scissent futurum, tanta ambitione id petissēt.

M. Nequaquam.

B. Finge ergo aliquem è media concione liberi populi libere regem interrogare, quid si cui regum filius sit stolidus? quid si insanus? eosne nobis constitues rectores, qui se ipsos regere non possunt?

M. Nihil opinor opus fuisse vt hac exceptione vteretur: cum huic generi legibus sit prospectum.

B. Probe sane. Illud ergo videamus, si liberam legum potestatem reges à populo impetrassent, num ea inutilis fuisset, eis præsertim qui familiaræ suæ in posterum prospectum volebant.

M. Quamobrem vero inutilem futuram censebimus?

B. Quod nihil æque ad diuturnitatem dominationis faciat, ac temperamentum illud imperij, cum & regibus est honorificum, & populo moderatum & salutare? Habet humanus animus sublimè quiddam & generosum natura insitum, vt nemini parere velit, nisi vtiliter imperanti: neque quicquam est valentius ad continendam humanam societatem quam beneficiorum vicissitudo, ideoque sapienter visus est Theopompus respondisse exprobranti vxori, quod adiectis Ephoris vim imminuisset imperijs ac minus quam acceperat filijs reliquisset regnum: tanto inquit firmius.

M. Quod de diuturnitate narras video esse verissimū. Nam Scotorum & Cimbrorum regna longe omniū quæ in Europa sunt antiquissima reor: neque alia re id mihi consequuti videntur, quam summi imperij moderatione: cum interim Francorum, Anglorum, Hispanorum regna toties ex alijs ad alias familias trāsierint. Sed nescio an reges illi nostri tam sapientes fuerint quam Theopompus.

B. Vt

B Vt illi tam prouidi non fuerint, populum ne putas tam stultum fuisse, vt occasione tam opportunam oblatam negligeret: aut timore adeo perculsum aut seductum blandicijs, vt se sponte in seruitutem daret.

M. Non fuit fortasse. Sed fuerit, (quod fieri potuit) adeo cæcus, vt quod in rem suam esset non viderit: aut cum videret, tam commodi sui negligens vt cōtempserit, nonne merito suæ stulticiæ pœnas luet?

B. Non est verisimile aliquid istorum factum esse: cū vsque ad nostram ætatem contra obseruatum fuisse videamus. Nam præterquam quod mali reges quoties tyrannidem in ciues moliti sunt semper coerciti fuerunt, etiam in antiquis familijs vetusti moris quædam vestigia adhuc remanent. Scoti enim prisci ad nostram vsque ætatem suos eligunt Phylarchos, & electis consilium seniorum adhibent: cui consilio quī non parent, honore priuantur. Quod igitur in partibus adhuc summa diligentia seruatur, in omnium salute negligerent? & qui in beneficij loco habiturus erat regnum legitimū, ei se sponte in seruitutem traderent? & libertatem virtute partam armis defensam, tot seculis non interpellatam, eam sine vi, sine bello, nec expectanti condonarent. Istam enim potestatem regibus nostris nunquam fuisse, præter supplicia male administrati regni toties expetita, Ioannis Balioli calamitas ostendit. Qui fere 260. abhinc āno à nobilitate reiectus est, Quod se, regnumque suum Eduardi Angli imperio subiecisset, inque locum eius Robertus Primus est suffectus. Ostendit id etiam perpetuus ille mos à primis vsque temporibus continuatus.

M. Quem tu morem dicis?

L. 3.

B. Reges

B. Reges nostri cum publice inaugurantur populo uniuerso sancte promittunt, se leges, & maiorum ritus, veteraque instituta seruaturos: eoque iure, quod à maioribus acceperunt vsuros. Ostendit totus ille ceremoniarum ordo, primique regum aduentus in singula oppida, è quibus omnibus facile intelligi potest, qualem à maioribus acceperint potestatem. Non aliam videlicet, quam qui suffragijs electi in leges iurant. Hanc regnandi conditionem Dauidi, & posteris eius deus proposuit: tandiu eos regnaturos promittit, quandiu illi legibus ab eo datis parerent. Hæc quidē faciunt, vt verisimile sit non immensam, sed intra certos terminos constrictam, & finitam potestatem reges nostros à maioribus accepisse. Accessit præterea longi temporis confirmatio, & perpetui iuris à populo vsurpatio, nullo vnquam decreto publico reprehensa.

M. Sed vereor vt à regibus facile possit impetrari, vt ista verisimilitudine abducti in has leges, vtcunque iuratas, aut à populis vsurpatas concedant.

B. Ego quoque credo non minus esse difficile vt populo persuadeamus, vt iure à maioribus accepto, tot seculorum vsu probato, vno perpetuo tenore vsurpato decedat. Neque puto necesse coniecturis persequi quid sit facturus, cum videā quid fecerit. Quod si vtriusque obstinata pertinacia res ad arma veniat, victor quidē quod volet ius victo dabit: sed tam diu dabit, donec qui in certamine erit inferior arma recollectis viribus resumet: quibus in contentionibus cum populi perniciem semper, sed cum exitio regum fere decertari solet. Ex hoc enim fonte omnes omnium regnorum interitus promanant.

M. Ita fieri necesse est.

B. Hæc

B. Hæc ego altius fortasse quam opus erat repetui: ve perspicue intelligeres vetus regnandi apud nos ius quale fuerit. Nam si sūmo iure tecum egissem multo breuiore compendio quo volebam peruenire potuissem.

M. Quanquam mihi iam propemodum fatiffeceris, tamen & istud quale sit libenter ex te audiam.

B. Hoc igitur primum mihi velim respondeas, probes definitionem legis à iureconsultis positam? qui legē esse aiunt quod populus sciuit, ab eo rogatus cui rogandi ius est.

M. Probo equidem.

B. Consensimus autem legum virijs deprehensis ab eisdem earum latoribus eas vel corrigi, vel abrogari posse.

M. Consensimus.

B. Illud autem opinor vides, qui nascuntur nobis reges, eos & legibus, & populi suffragio creari, non minus quam quos ab initio diximus electos: & aduersus non modo vim & fraudem sed negligentiam quoque in legibus accipiendis non defutura populo legum latori remedia.

M. Video plane.

B. Id modo interesse quod lex de nostris regibus ante aliquot secula sit lata: regnum vero cum initur, non ferri noua, sed vetus lex approbari solet. Apud eos vero qui singulis Regibus eligendis habent comitia simul lex ferri, rex fieri, & probari, regnum iniri solet.

M. Sic est.

B. Nunc ab initio si videtur, quid inter nos, conuenit breuiter colligamus, ut si quid temere sit probatum, sit & penitentiz locus.

M. Placet.

B. Primum omnium visum est nobis regem populi causa creari: neque bono rege quidquam praestantius divinitus nobis dari, neque malo pestilentius.

M. Recte.

B. Malum etiam regem diximus vocari tyrannum.

M. Diximus.

B. Et quia non est tanta bonorum copia, ut semper probi suppetant quos eligamus, nec tanta nascendi felicitas, ut fors illa semper bonos offerat, si non quales optaremus, at quales vel consensus approbavit, vel casus obtulit pro regibus habemus. Ea autem quae est vel in eligendis novis, vel in oblatiis forte nascendi approbandis alea in causa fuit, ut leges cuperemus, quae regibus imperij modum facerent. Ex autem leges nihil aliud esse debent, nisi expressa (quatenus assequi possumus) boni principis imago.

M. Id quoque sumus confessi.

B. Iam restat opinor ut de poena tyrannorum differamus.

M. Id unum mihi reliquum videtur.

B. Igitur si Rex omnia legum vincula perfringat, planeque hostem publicum se gerat, quid hic faciendum censes?

M. Haereo profecto. Nam etsi rationes à te expositae videantur convincere nullam nobis esse cum eo rege societatem, tamen diuturnae consuetudinis tanta vis est, ut apud me legis vigorem obtineat. Ea adeo pertinaciter in animis hominum haeret, ut si quem aliquando inuexerit errorem, eum tolerare praestet, quam dum morbum assuetudine lenem curare contendimus, totius corporis statum labefactare. Ea enim quorundam morborum

morborum est natura, ut dolorē quem afferunt præstat perferre, quam ancipitia remedia quærere: in quibus experiundis ut cætera succedant, ita tamen acres dolores in medicando afferunt, ut ipso morbo morbi cura sit perniciosior. Deinde quod me magis mouet, video istam quam tu vocas tyrannidem diuino confirmatam oraculo: Et quod tu velut legum interitum execraris deus legem regni vocat. Eius loci me magis mouet autoritas quam omnia Philosophorum argumenta. Inde me nisi explicaueris, non erunt apud me tanti hominum commenta, ut non confestim ad hostes deficiam.

B. In communi ut video errore versaris, eoque grauissimo, qui tyrannidem tyrannide confirmare coneris. Quanta enim sit consuetudinis tyrannis in animis hominum vbi altius radices egit, & nimium sæpe hoc seculo sumus experti, & historiæ scriptor vetustus Herodotus, vetusto nos monet exemplo. Sed mihi veteribus exemplis non est opus, tete ipse consule. Cogita tecum quot sint res, nec hæ exiguæ, in quibus rationem secutus ab inueterata tot seculis consuetudine desciueris: ut iam domesticis experimentis didicisse potueris, nullam magis periculis esse plenam, quam sit ista, quam nos sequi iubent via publica. Eam te iubeo diligenter circumspicere quot ruinas, quantas strages in ea videbis? Sed si ipsa (quod dicitur) luce clarius est, non est quod in re perspicua vel probanda vel illustranda diutius immorer. Quod autem ad eum attinet locum quem ex historia Regū magis significas, quam explicas, vide quælo ne quæ in tyrannorum vita dominus execratur, tu regibus ab eo concessa putes. Id ne fiat, primum te iubeo expē-

dere quid populus à domino petierit : deinde quas nouæ petitionis causas habuerit : postremo quid populo dominus responderit. Primum regem petunt. At qualé? legitimú? at habebant. Erat enim Samuel eis à domino, penes quem ius præficiendi erat, datus, ius eis legitime ex legum diuinarum præscripto multos annos dixerat. At filij eius cum ius eo seniore dicerent multa flagitiose faciebant, & aduersus leges iudicabant. Nondum video causam cur status publici mutationem, sed emendationem potius exposcerent, aut certe à domino expectarent, vt qui non adeo pridem totam Heli familiam à stirpe euertit, ob causam prope similem. Quid igitur petunt? Regem, qualem vicinæ gentes habebant, qui domi iudex, foris imperator esset. Erant autem re vera tyranni. Nam vt Asiæ populi magis seruiili animo sunt, quam Europæi, ita tyrannorum imperijs facilius parebant: neque vsquam quod sciam ab historicis mentio sit legitimi regis in Asia. Præterea tyrannum non Regem hic describi vel ex eo facile apparet, quod in Deuteronomio formulam eis ante præscripserat, non modo ab hac diuersam, sed etiam plane aduersam: ex qua formula Samuel, cæterique iudices tot años ius dixerat: quam cum reiicerent, dominus se reiectum ab eis conqueritur.

M. At non tyrannum, sed Regem dominus eum ubique vocat.

B. Vocat quidem Regem: nam domino peculiare est, quoties alloquitur populum, populari vti sermone. Itaque vocabulo vtitur cum vulgo communi, sed ne quem ambiguus eius vsus deciperet, hic diserte exponit, quis esset eius vocabuli vsus apud gentes vi-
cinas.

Elmas.

M. Ista vt vera sint, illa tamen Pauli propius nos vrgent, qui pro salute principum nos iubet orare, tantum abest vt detrectare imperium, multo minus, detrudere de solio, detractó sue trucidare permittat. At quos principes commendat ille nostris precibus? omnium qui vnquam fuerunt crudelissimos, Tiberios, Caligulas, Claudios, Neronés, nam ijs fere æquales sunt Pauli Epistolæ.

B. Quod autoritatis tantum in Paulo esse statuas, vt apud te omnium Philosophorum, & iure consultorū scriptis vna eius sententia præponderet, recte mihi facere videris. Sed vide vt satis eius sententias expendis. Non enim verba solum examinare oportet: sed quibus temporibus, ad quos, & cur scripserit. Primū igitur videamus quid Paulus scripserit. Scribit enim ad Titum Cap. 3. Admone principibus & potestatibus subditos dicto obedire: ad omne opus bonum paratos esse. Vides opinor quos hic parendi constituat fines. Idem ad Timotheum Cap. 2. scribit, vt oremus pro omnibus, etiam pro regibus, & cæteris magistratibus, vt inquit tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Vides & hic quem orandi finem statuatur: nempe non salutem regum, sed Ecclesiæ tranquillitatem. Ex quo non erit difficile orationis quoque formam concipere. In Epistola autē ad Romanos Regem etiam definit, prope ad dialecticam subtilitatem. Esse enim ait ministrum cui gladius à deo sit traditus, vt malos puniat, ac bonos foueat, & subleuet. Non enim de tyranno inquit Chrysostom⁹, hæc à Paulo scribuntur, sed de vero, & legitimo magistratu, qui veri dei vices in terris gerit: cui qui resistit,

K. 2.

sistit, certe dei ordinationi resistit. Sed nec statim si
 pro malis principibus est orandum, hinc colligere de-
 bemus eorum vitia non esse punienda: non magis cer-
 te quam latronum pro quibus etiam orare iubemur:
 nec si bono principi parendum est, ideo malo non erit
 resistendum. Quod si etiam causam quæ Paulum ad
 hæc scribenda impulerit respicias, vide ne vehementer
 hic locus contra te faciat. Scripsit enim hæc ut quorū-
 dam temeritatem castigaret, qui negabant imperia ma-
 gistratuum Christianis esse necessaria. Nam cum po-
 testas magistratuum aduersus malos sit comparata, ut
 omnes æquo iure viueremus, & exemplum iusticiæ di-
 uinæ inter homines remaneret, nullum eius vsum esse
 contendebant, inter homines adeo à vitiorum conta-
 gio alienos, ut ipsi sibi Lex essent. Non igitur hic Pau-
 lus de ijs qui magistratum gerunt agit, sed de ipso ma-
 gistratu: hoc est de functione & officio eorum, qui
 alijs præfunt: nec de vno, aut altero genere magistrat⁹,
 sed de omni legitimi magistratus forma: nec ei con-
 tentio est, cum eis, qui malos magistratus coercendos
 putant, sed cum hominibus omne magistratus impe-
 rium detrectantibus: qui libertatem Christianam ab-
 surde interpretantes affirmabant indignum esse, ut qui
 à dei filio essent emancipati à dei spiritu regerentur, sub
 vllius hominis potestate essent. Eorum errorem Paulus
 ut refelleret, ostendit magistratum rem esse non modo
 bonam, sed etiam sacram: nempe dei ordinationem:
 & ad id institutum, ut hominum cætus & ciuitates ita
 continerentur, ut & dei beneficia in se agnoscerent,
 & alij ab alijs iniuriam abstinere. Qui in honore cō-
 stituti essent, Deus legum suarum iussit esse custodes.
 Quod si leges (ut sunt) bonas esse fateamur, & custo-
 des earum

de earum honore dignos, & custodū munus rem bonam & vtilem fateri cogemur. At terribilis est magistratus. Quibus tandem? bonisne, an malis? bonis terrori non est, vt qui ab iniuria eos tueatur, sin malis est terrori, nihil ad te qui spiritu dei regeris. Quid ergo mihi opus, vt magistratui sim subiectus? inquires, si domini sum libertus. Imo vt te domini libertum probes, pare eius legibus. Spiritus enim domini à quo te regi iactas, idem & legum est lator, & magistratum probator, & parendi magistratibus auctor. Igitur & in hac parte facile inter nos conueniet magistratu in optimis etiam ciuitatibus opus esse, eumque omni honoris genere prosequendum. Quod si quis contra sentiat, eum insanum, intestabilem, atque omni supplicio dignum existimamus. Repugnat enim aperte dei voluntati per scripturas nobis reuelatæ. Quod autem ad Caligulam, Neronem, Domitianū, & reliquos eius generis tyrannos attinet: cur violati iuris diuini, & humani poenæ nō debeant exigi? Nihil hic apud Paulum habes, qui de ipsa magistratum potestate, non de malis male potestatem eam gerentibus differat. Nec si ad Pauli regulā id genus tyrannorum examines omnino magistratus erunt. Quod si quis contendat malos etiam principes esse a deo ordinatos, vide ne captiosa sit hęc oratio. Deus enim vt malo nodo malum quod aiunt cuneum adhiberet, malum hominē malis puniendis interim præficit: sed humanæ malitiæ Deum autorem esse, nemo sanus audebit affirmare. Quemadmodum animaduertendi in malos eundem esse auctorem nemo ignorat. Magistratus quoque bonus fere malum hominem eligit, qui sit carnifex in penis noxiorum repetendis. Hunc quidem carnificem etsi magistratus ad id munus

assumit, non protinus ei impunitas omnium scelerum tribuitur: nec superiorem esse vult, quam ut legibus interrogari possit. Non commorabor diutius in hac similitudine, ne adultores aulici parū honorificè me de magistratu summo loqui clament. Sed utcunque clamabunt, certe illud negare non possunt, carnificis functionem partem esse muneris publici, ac fortasse etiam regij, vel ipsorum regum testimonio: qui quoties aliquis è ministris publicis violatur, se, suamque maiestatem, atque corpus violari querantur. Poena autem sceleratorum ut si quid aliud, ad munus regiū spectat. Quid præfecti urbium? quid castrorū? Quid prætores? Quid ipsi consules? Iisne etiam Paulus nos subditos esse iubet? an pro priuatis habet? At ab omnibus non modo minoribus magistratibus, sed ab eis etiam qui sunt regibus æquales ratio mali obiti imperij solet exigi. Velim ergo, qui ex Pauli verbis tantam regibus potestatem datam somniant, aut ostendant ex eodem Paulo solos reges potestatis nomine hic accipiendos, ideoque solos legum pænis eximendos: aut si cum potestates dicimus, intelligantur etiam alij magistratus ab eodem auctore deo in eundem vsum instituti: illud quoque velim ostendant, vbi omnes magistratus legibus soluti, & à pænarum metu liberi pronuntientur: aut solis regibus ista immunitas sit concessa, cæteris, qui in potestate constituti sunt negata.

M. At potestatibus sublimioribus omnes vult esse subditos.

B. Iubet quidem: sed isto nomine potestatis necesse est, ut & cæteros magistratus comprehendat: nisi forte Paulum credamus existimare in ciuitatibus quæ regio ca-

glo careant imperio nullam potestatem, sed plane
~~absque~~ esse.

M. Istud ego neque credo, nec est verisimile: eoquo
magis in hac sum sententia, quod omnium huius lo-
ci interpretum doctiorum consensus tecum facit, qui
istam Pauli disputationem aduersus eos institutam
putant, qui omnes prorsus leges & magistratus nihil
ad se pertinere contendebant.

B. Quid autem illud, quod nuper dixi? credis ne tyrā-
nos illos omnium sæuissimos ad Pauli formulā per-
tinere?

M. Imo quid tu affers, cur id non credam? præsertim
cum Hieremias tam sollicitè moneat Iudæos, idquo
diuinitus vt regi Assyriorum pareant, nec vlla ratione
imperium eius reiiciant. Atque inde colligunt pari
ratione cæteris quoque tyrannis quantumuis imma-
nibus esse parendum.

B. Vt prius ad id quod posterius a te positum est respo-
deam, illud oportet animaduertas, Prophetam non
iubere vt omnibus tyrānis pareant Iudæi, sed vni As-
syriorum Regi. Quod si tu ex eo, quod vni singulari-
ter iussum est, legis formulam colligere velis, primū
non ignoras (docuit id te enim dialectica) quam ab-
surde sis facturus: deinde periculum tibi erit, ne pa-
ribus te armis oppugnatores tyrannidis aggrediantur.
Nam aut oportet ostendas, quid sit in hac re singula-
re, cur eam omnibus vbique imitandā proponas: aut
si id non potes, confitendum erit, ex alijs singularib⁹
dei mandatis, quicquid de vno aliquo sit iussum, id
ad omnes ex æquo pertinere. Hoc, si semel (quod
tibi necesse erit) admiseris, statim tibi obijcietur, dei
quoque iussu Achab occisum: præmium quoque

diuinitus interfectori & promissum & præstitum. Ita-
taque vbi tu eo refugies, omnibus tyrannis ~~par-~~ pa-
rendum, quia Deus per Prophetam iusserit populum
suum vni tyranno parere: statim tibi occinetur, om-
nes tyrannos etiam à suis occidi debere: quia Achab
iussu diuino à copiarum suarum præfecto sit interfec-
tus. Igitur te admoneo, vt firmitus aliquod propugna-
culum tyrannis è scriptura pares: aut ea in præsentia
relicta ad Philosophorum scholam reuertaris.

M. De isto quidem cogitabo. Sed interim vnde sum^{us}
digressi eo redeamus. Quid tandem è scripturis pro-
fers, cur liceat tyrannos impune occidere?

B. Primum id affero, quod cum diserte præceptum sit,
de scelere, & sceleratis è medio tollendis sine vlla ex-
ceptione gradus aut ordinis, nusquam tamen in sa-
cris literis tyrannis, quam priuatis magis est cautum.
Deinde quod definitio potestatis à Paulo tradita, ad
tyrannos nihil omnino pertineat. Quippe qui impe-
rij vim accommodent non ad populi vtilitatem, sed
ad suas libidines explendas. Præterea animaduerten-
dum diligenter, quantum Paulus tribuerit Episco-
pis, quorum functionem miris, & veris laudibus af-
ficit, vt qui quodam modo Regibus compositi ex ad-
uerso respondent, quatenus materix vtrique substra-
ctæ natura patitur. Sunt vnim alteri internorum, al-
teri externorum morborum medici: neque tamen
alteros ab alterorum imperio solutos & liberos esse
voluit. Sed quemadmodum Episcopi in ciuili com-
munione vitæ exercenda sunt regibus subditi, ita &
reges Episcoporum spiritualibus admonitionibus pa-
rere debent. Horum autē Episcoporum dico cum tā-
ta sit amplitudo & dignitas eos neque lex vlla diuina,

aut

aut humana scelerum pœnis eximit. Et vt ceteros o-
mittamus, Papa ipse, qui quasi Episcoporum Episcop^o
habetur, qui ita super regum omnium fastigium as-
surgit, vt Deus quispiam inter homines haberi velit,
nec à suis quidem Canonistis, genere hominum ei ad-
dictissimo legum pœnis eximitur. Nam cum absurdū
existimarent Deum (non enim dubitant hoc nomine
eum appellare) hominum animaduersioni esse obnox-
ium, & iniustum putarent maxima scelera, & fœdissima
flagitia cuiquam impunita fore, rationem excogitarūt,
qua & scelera plecterentur, & Papa tamen sacrosanc-
tus & inuiolatus haberetur. Aliud enim Papæ, aliud
eius hominis qui Papa esset ius existimabant: & cum
Papam, quem errare posse negant, legum cognitioni
eximant, cum tamen hominem, qui est Papa, vitijs, &
vitijs pœnis obnoxium esse fatentur, neque magis
differendi subtilitate, quam animaduertendi seuerita-
te suam sententiam declararunt. Longum esset expli-
care, qui pontifices, siue (vt eorum more loquar) qui
homines, qui pontificum personam gesserint, nō mo-
do viui magistratum eierare sint coacti, sed mortui e-
tiam sepulchris eruti, & in Tiberim proiecti sint. Sed
vt vetera omittam, Pauli quarti memoria recens in a-
nimis adhuc hæret, in hunc odium publicum sua Ro-
ma noui generis decreto nuper testata est. Iram enim
cui ille erat ereptus, in propinquos, in statuas, in pic-
tas eius imagines exercuit. Nec debet hæc interpreta-
tio subtilior tibi videri, qua potestatem ab eo, qui præ-
est separamus, quam & Philosophia agnoscit, & vete-
res interpretes probant, nec vulgus illud ineruditū &
& disputandi subtilitate alienum ignorat. Neque enim
opifices sellularij in suæ artis probrū factum accipiūt,

L

si quis

si quis vel faber vel pistor ob latrocinium poenas luit, sed gaudent potius collegium suum facinorosis hominibus esse purgatum. Quod si quis contra sentiat, verendum reor ne potius hominum poena, quibus conscientia scelerum est coniunctus, quam collegij infamia dolere videatur. Neque reges opinor, si seorsum à facinorosis & adulatoribus consilia caperent, suamque magnitudinem non potius virtutum officijs, quàm impunitate scelerum metirentur, nec ægre ferrent tyrannorum supplicia: aut ex eorum qualicunque interitu maiestatem regiam imminui existimarent. Quin repurgatam potius à turpissimæ labe fæditatis eam gauderent. Præsertim cum latronibus vehementissime idque optimo iure soleant irasci, si qui regium nomen suis maleficijs prætendunt.

M. Nec iniuria certe. Sed his iam omissis velim ad cætera capita quæ à te proposita sunt pergas.

B. Quæ tandem capita dicis?

M. Nempe quibus temporibus, & ad quos Paulus ista scripserit, aucto enim scire quid ista cognitio ad præsens argumentum faciat.

B. Mos hic quoque tibi geretur. Ac primum ut de tempore agam, scripsit hæc Paulus in ipsa nascentis Ecclesiæ infantia, quibus temporibus non solum crimine vacare, sed iniustas etiam criminandi causas querentibus locum maledicendi neminem dare oportebat. Deinde ad homines scripsit è diuersis gentibus, atque adeo è toto Romani imperij corpore in vnum coetum collectos: in ijs autem pauci erant opibus insignes: qui magistratum gererent, aut gessissent, proponere nemo. Qui inter ciues censerentur, non adeo multi, & hi fere inquilini, aut etiam magna ex parte libertinae

bertinæ conditionis, cæteri fere opifices & serui. In his non deerant, qui libertatem Christianam latius pro-
tenderent, quam Euangelij simplicitas pateretur. Hæc igitur multitudo è promiscua plebis turba, quæ mag-
no labore tenuem victû quærebat, nō tam sollicita esse
debebat de reip. statu, de imperij maiestate, de Regum
vita & officijs, quam de tranquillitate publica, & ocio
domestico: Neque iure amplius sibi vendicare poterat,
quam vt sub imperij qualiscunque vmbra lateret. Ea si
quam publicæ administrationis partem capeßlere ten-
tasset, non modo stulta, sed insana prorsus existimari
debebat: nedum è latebris suis prodiret, & rerum gu-
bernacula tenentibus negotiû facesseret. Cōpescen-
da etiam erat luxuries immatura, Christianæ libertatis
incommoda interpret. Quid igitur Paulus ad eos scri-
bit? nullum procul dubio nouum præceptum, sed illa
tantum vulgata, vt ciues magistratibus, serui Domi-
nis, viris vxores parerent: neque existimarent iugum
domini quamlibet leue, nos officiorum vinculis libe-
rare. Sed animo quam antea intētiore nos esse debere
vt per omnes officiorû gradus nihil omitteremus, quod
ad hominum beneuolentiam honestis artibus compa-
randum facere posset. Ita demum futurum, vt nomen
dei propter nos inrer gentes bene audiret: & gloria E-
uangelij latius propagaretur. Ad hæc præstanda pace
publica erat opus, cuius custodes erāt, principes & ma-
gistratus, etsi mali. Visne huius rei manifestam ante o-
culos tibi ponam imaginē? Finge ad Christianos, qui
sub Turcis viuunt aliquem è nostris doctoribus scribe-
re, ad homines inquam re tenues, animo demissos, &
inermes, & paucos, & ad omnem omnium iniuriā ex-
positos. Quid rogo aliud consuleret, quam quod Pau-
lus Ec-

lus Ecclesiæ, quæ tum Romæ erat quam quod Hieremias in Assyria exulantibus consulebat? Illud autem certissimum est argumentum, quod Paulus eorum hominum ad quos tunc scribebat, non autem vniuersorum ciuium rationem habebat, quod cum maritorum erga uxores, vxorum erga maritos, parentum in liberos, liberorum erga parentes, seruorum in dominos, dominorum in seruos mutua diligenter persequatur officia, quod sit magistratus officium etsi scribat, non tamen eos nominatim (quemadmodum in superioribus ab eo factum est) compellat. Quam ob causam nulla cum ad reges, magistratusque alios dedisse præcepta putabimus? Præsertim cum eorum libido multo magis esset legum vinculis constringenda, quam priuatorum? quam aliam causam arbitremur, quam quod nulli tum essent in Ecclesia reges, & magistratus ad quos scriberet. Finge Paulum his temporibus viuere, quibus non modo populus, sed principes etiam Christianum nomen profitentur. Sit eodem tempore princeps aliquis, qui non modo leges humanas, sed etiam diuinas suæ libidini censeat obnoxias esse debere: qui sua non modo decreta, sed etiâ nutus pro legibus haberi velit: qui, ut inquit ille in Euangelio, neque Deum timeat, neque reueretur homines, qui Ecclesiarum prouentus scurris, & balatronibus, ne quid nequius dicam, diuidat: qui syncerioris religionis cultores irrideat, & pro stolidis, & insanis habeat: Quid de his Paulus ad Ecclesiam scriberet? si sibi consentire uolet, eum se pro magistratu habiturum negabit. Christianis omnibus interdiceret, ne conuiuio, ne colloquio, ne consuetudine eius vrantur. Ciuium legum penas ciuib' relinqueret. Nec præter officium eos facere existimabit, si cum quo
lege

lege diuina nullum est ipsis commercium, eum ne suū esse regem arbitrentur. At non deetit ex aulicā seruitute, qui, quando per fugium honestum non suppetet, eo impudentiæ perueniat vt dicat, Deum populis itatum tyrannos immittere : quos velut ad pœnas extendas carnifices constituat. Quod vt verum fatear tamen illud æque verum est, Deum plerunque de plebe infima homines tenues & prope ignotos excitare tyrannicæ superbix, & impotentix ultores. Deus enim (vti ante dictum est) malum è medio tolli iubet: neque ordinem aut sexum aut conditionem, ac ne hominem quidem excipit. Neque enim acceptiores illi sunt reges, quam mendici. Itaque vere asseuerare possumus, Deum omnium ex æquo patrem, cuius providentiam nihil latet, potentix nihil resistit, nullum scelus impune relicturum. Porro existet alius qui poscet è literis sacratoribus exemplum regis à ciuibz punitis: quod si proferre non possem, non protinus effectum erit, vt quod illic factum non legamus, id pro scelesto, ac nefario confestim habeatur. Possum apud multas nationes plurimas ac saluberrimas recensere leges, quarū in sacris libris nullum est exemplum. Nam vt omnium nationum consensus approbauit, vt quæ lex iubet iusta, quæ vetat iniusta habeantur, ita nulla vnquam hominum memoria vetitum est, vt quod legibus non cōtineretur, id ne omnino fieret. Seruitus enim ista nec vnquam recepta est, nec rerum natura tam fecunda nouorum exemplorum eam recipi patietur, vt quicquid lege aliqua iussum non sit, aut illustri exemplo proditum: pro nefario, & scelerato sic habendum. Itaque si quis ex me requirat exemplum è sacrorum voluminum libris, vbi malorum regum pœna probetur,

ego vicissim ab illo petam vbi reprehendatur. Quod si nihil sine exemplo geri placet, quota ciuiliū instutorum pars nobis restabit? quota item legum? Maxima enim earum pars non ex veteri exemplo est desumpta, sed aduersus nouas, & sine exemplo fraudes sancita. Sed iam plura, quam necesse erat exemplorum postulatoribus respondimus. Quod si Iudæorum reges à ciuibz puniti non sunt, hi non magnopere ad nostrū institutum faciunt. Non enim ab initio à ciuibz creati, sed à deo illis dati fuerunt. Itaque optimo iure, qui honoris eis erat auctor, idem & pœnarum fuit exactor. Nos autem id contendimus populum, à quo reges nostri habent, quicquid iuris sibi vendicant regibus esse potentiorē: iusque idem in eos habere multitudinē, quod illi in singulos è multitudine habent. Omnia aliarum gentium, quæ sub legitimis regibus degunt iura nobiscum faciant. Omnes nationes, quæ regibus à se electis parent, hoc communiter sentiunt, quicquid iuris alicui populus dederit, idem cum iustis de causis posse repossidere. Hoc ciuitates omnes semper ius retinuerunt. Itaque Lentulus, quod cum Catilina de evertenda repub. coniurasset, se prætura coactus est abdicare: & decemviri legum Romanarum cōditores cū in summo magistratu essent in ordinem sunt redacti, & Venetorum duces aliquot, & Chilpericus Rex Francorum depositis imperij insignibus in monasterijs privati consenuerunt: & non adeo pridem Christiernus Cimbrorum Rex post vicesimum fere annum, quam exutus est regno in custodia vitam finiuit. Sed ne dictatura quidem (quod tyrannidis erat genus) non in populi potestate erat. Semperque id ius obseruatum est, vt beneficia publica male collocata repeti, & libertas (cui

tas (cui iura maxime fauent) libertis ingratiss adimi posset. Hæc de exteris nationibus hætenus dicta sunt, ne soli videamur ius nouum aduersus nostros reges vsurpasse. Quod autem ad nos proprie pertinet, res paucis verbis transigi poterat.

M. Quo pacto? hoc enim libens audire cupio.

B. Possem enumerare duodecim, aut etiam amplius reges, qui ob scelera, & flagitia aut in perpetuos carceres sunt damnati, aut exilio, vel morte voluntaria iustas scelerum pœnas fugerunt. Sed ne quis vetera, & obsoleta me referre causetur, si Culenos, Euenos, & Ferchardos cõmemorem, è patrum nostrorum memoria paucos proferam. Iacobum tertium omnes ordines iure calum in conuentu publico iudicarunt, ob summam erga suos crudelitatem & flagitiosam turpitudinem: caueruntque in posterum ne cuiquam eorum qui coierunt, consenserunt, pecuniam operam contulerunt ea res fraudi esset. Quod igitur re gesta recte, atque ordine factum iudicarunt, non est dubium quin ad exemplum in posterum proponi voluerint: nihilo certe minus, quam L. Quintius, qui Seruilum Ahalam ~~laudauit~~ ^{pro} tribunali, quod Sp. Melium tergiuersantem, & renuentem in ius venire, in foro trucidauisset: nec ciuili sanguine pollutum, sed tyrannicide nobilitatum ille eum existimauit, & vniuersa posterorum series affirmauit. Qui ciuis affectantis tyrannidem eadem probauit, quid putas eum de tyranno in ciuium bonis latrocinium, in sanguine carnicinam exercente facturum fuisse? Quid nostri homines? Nonne qui facinus perpetratum sunt publico decreto, impunitate prosecuti, de eo si quando posterius acciderit legem statuisse tibi videntur? Ni-

hil enim ad sumam interest, de eo, quod factum est iudices, an de futuro statuas. Vtroque enim modo de facinoris genere, & auctoris pena vel premio iudicatur.

M. Ita fortasse apud nostros homines valebunt: foris autem nescio quomodo alie gentes, hæc accepturæ sint. Illis mihi satisfaciendum vides: non ut in iudicio de crimine, sed in publica luce de fama, nec mea, (qui à suspitione procul absum) sed civium meorum. Vereor enim ne decreta, quibus te satis protectum putas, magis culpaturæ sint exteræ nationes, quàm facinus ipsum plenum atrocitatis & invidiæ. De exemplis vero quæ proposuisti scis, ni fallor, quid pro cuiusque ingenio, & iudicio in vtranque partem dici soleat. Velim igitur (quoniam cætera non tam ex hominum decretis quam è naturæ fontibus mihi visus es expedisse) si quid habes, quod pro legis istius æquitate dicas, paucis exponas.

B. Etsi hoc iniquum videri potest, pro lege à primis usque temporibus regni Scoticæ tot seculorum viū probata, populo necessaria, regibus nec iniqua, nec parum honesta, nunc demum ~~iniqua~~ accusata causam dicere apud externos, tua tamen causa id experiar. Ac tanquam cum illis ipsis, qui tibi negotium facessere volent agerem, primū illud rogo, quid est, quod hic reprehensione dignum arbitramini? causæne cur quæsitæ est? an legem ipsam? quæsitæ est enim ad coercendum iniustas regum libidines. Hoc qui damnat, eadem opera omnes omnium gentium leges damnet oportet, eandem enim ob causam omnes expetitur sunt. An legem ipsam reprehenditis? regesque solui legibus æquum existimatis? id quoque an expediat

expediat videamus. Ac populo quidem vt non expedire probem, non multis opus est verbis. Nam si recte superiore sermone medico regem comparaui⁹: vt non expedit populo impunitatem, quem velit occidendi medico permitti, ita nec publice est vtile, in omnes promiscuam grassandi licentiam regibus donari. Populo igitur, cuius est in legibus ferendis summa potestas, non est quod succenseamus, si quemadmodum regem bonum sibi, ita regi non optimo legem præesse velit. Quod si regi hæc lex non sit utilis videamus an agi cum populo debeat, vt aliquid de suo remittat iure, & de ea abroganda non in trinundinum, sed more nostro in quadagesimum diem indicamus comitia. Interim vt de eadem hic inter nos differamus, dic mihi, qui insanum vinculis liberat, cōmodumne insipientis tibi respicere videtur?

M. Minime.

B. Quid qui febre laboranti ita vt non multum absit ab insania frigidam assidue petenti det? Eumne bene mereri de ægrotante putas?

M. At ego de sanis regibus loquor. Et recte valentibus medicina, & sanis regib. opus esse legibus nego. Tu vero reges omnes malos videri vis, omnibus enim leges imponis.

B. Minime quidem omnes: sed nec vniuersum populum existimo malum, & tamen lex vniuersum vna voce alloquitur. Eam autem vocem mali formidant: boni ad se nihil attinere putant. Ita nec reges boni quod indignentur huic legi habēt, & mali si saperēt, legis latori gratiam haberent, qui, quod ipsis inutile futurum intelligebat, id ne eis liceret, statuit. Quod profecto facient, si ad sanitatem aliquando redibunt:

M

non

non secus ac morbo leuati medico gratias agunt, quem, quod ægrotantium cupiditatibus non obsequeretur, oderant. Sin in sua perseuerent reges insania, qui maxime eis obsequitur, is maxime iudicandus est inimicus. In hoc genere sunt adulescentes: qui dum eorum vitia blandiendo fouent, morbum augent, ac tandem vna fere cum regibus præcipites ruunt.

M. Negare certe non possum, quin tales principes legum vinculis fuerint & sint constringendi. Nullum enim monstrum est violentius, & magis pestiferum homine, vbi (vt in poetarum fabulis est) semel in beluam degenerauerit.

B. Hoc tu multo magis dicas, si animaduuerteris quam multiplex animal sit homo, & quam è varijs monstris compositum. Quam rem veteres poëtæ & acute peruerunt, & eleganter expresserunt: cum Promethea tradunt in homine fingendo è singulis animantibus aliquam particulam in eum contulisse. Omnium sigillatim referre naturas infinitum esset: certe duo monstra teterrima in homine perspicue apparent, ira, & libido. At leges quid aliud agunt, aut expetunt, quam vt hæc monstra pareant rationi? vtque rationi dum non obtemperant, ea suarum iussionum vinculis coerceant. Qui soluit igitur vinculis siue regem, seu quemuis alium, non vnum ille hominem soluit, sed duo monstra longe crudelissima aduersus rationem immittit, & ad legum claustra perfringenda armat: vt recte ac vere mihi dixisse videatur Aristoteles, qui legi pareat, cum Deo, & legi parere: qui regi, homini, & bellis.

M. Et si hæc satis concinnè dici videantur, dupliciter à nobis

nobis erratum arbitror. Primū, quod postrema cum prioribus mihi non satis conuenire videatur. Deinde, quod ut cætera nobis constant nihil mihi profectum adhuc videtur ad summam nostræ disputationis. Superius enim cōsensimus eandem regis & legis vocem esse debere. Hic eum legibus facimus obnoxium. Hoc autem ut cōcedamus maxime verum esse, quid tandem hac conclusione promouimus? quis enim tyrānum è rege factum in ius vocabit? ius enim sine viribus vereor ut per se satis sit potens ad regem sui muneris oblitum coercendum, aut inuitum ad causæ dictionem trahendum.

B. Vereor ut satis animaduenteris, quæ de regia potestate sunt superius disputata. Nam si animaduertisses, facile intellexisses ista quæ modo recitasti non esse inter se pugnantia. Id quo facilius accipias, primum mihi responde: cum magistratus vel scriba præit verba præconi, nonne eadem est vtriusque vox præconis dico & scribæ?

M. Eadem prorsus.

B. Vter tibi maior videtur?

M. Qui verba præit.

B. Quid Rex edicti auctor?

M. Maior utroque.

B. Ad hanc igitur imaginem componamus regem, legem, & populum. Regis & legis eadem est vox. Vter auctoritatem habet ab altero? Rex ne à lege, an lex à rege.

M. Rex à lege.

B. Vnde id colligis.

M. Quia non Rex legi, sed lex regi coercendo quæsitæ est. Et à lege id ipsum habet, quod Rex est. Nam

M. 2.

absque

absque ea tyrannus esset.

B. Lex igitur rege potentior est: ac velut reatrix, & moderatrix, & cupiditatum, & actionum eius.

M. Id iam concessum est.

B. Quid populi & legis? nonne eadem vox est?

M. Eadem.

B. Vter potentior, populus an lex?

M. Vniuersus opinor populus?

B. Cur id opinaris?

M. Est enim velut parens, certe auctor legis, ut qui eam ubi visum est condere, aut abrogare potest.

B. Igitur cum lex sit rege, populus lege potentior, videndum num sit, ad quem regem in ius vocemus. Hoc item excutiamus, quæ alterius causa sunt instituta, nonne sunt minoris illis quorum causa quæ sita sunt?

M. Istud velim apertius.

B. Hac igitur sequere. Frænum non equi causa comparatum est?

M. Equi scilicet.

B. Quid. Ephippia, phaleræ, calcaria?

M. Eadem causa.

B. Equus autem si nullus esset, nullus harum rerum foret usus.

M. Nullus.

B. Equus igitur, omnibus his præstantior est.

M. Quidni.

B. Quid equus? in quem usum expetitur?

M. In plurimos. In primis autem ad victoriam bello parandum.

B. Pluris igitur victoriam equis, armis, cæterisque reb^{us}, quæ in usum belli parantur, æstimamus.

M. Pluris profecto.

B. In

B. In rege creando quid potissimū spectarūt homines?

M. Populi vt opinor vtilitatem.

B. Quod si nullus hominum cœtus esset, regibus non foret opus?

M. Nihil prorsus.

B. Populus igitur rege præstantior.

M. Necesse est.

B. Si præstantior est, etiam & maior. Rex igitur cum ad populi iudicium vocatur, minor ad maiorem in ius vocatur.

M. At enim quando sperabimus istam fœlicitatem, vt populus vniuersus in id quod rectum est consentiat.

B. Id quidem vix est sperandum. Expectare certe necesse non est: alioqui neque lex ferri, nec magistrat⁹ creari posset: neque enim vlla fere lex satis æqua est omnibus: nec hominum fere quisquam est ea populari gratia, vt neminem habeat, aut inimicum, aut inuidum, & obrectatorem. Id modo quæritur, vt lex maiori parti sit utilis, & de candidato maior pars bene sentiant. Quod si maior populi pars legem iubere, & magistratum creare potest, quid verat, quo minus & ipse de magistratu iudicare, & iudices ei ferre queat? aut si Tribb. plebis Romani, & Ephori Lacedæmonij ad leniendam vim imperij sunt quæsit, iniquum ne cuiquam videri debet, si liber populus aut simili, aut etiam diuersa ratione in reprimenda tyrannidis acerbitate sibi prospexerit?

M. Hic ego propemodum videre videor, quid populus possit, quid autē velit, aut ferat, difficile est iudicare.

Maior enim pars fere vetera, & consueta requirit, à nouitate abhorret: quod eo magis mirandum est, cū in cibis, vestitu, ædificijs totoque supellectilis instru-

M. 3.

mento

mento tanta sit inconstantia.

B. Noli putare hæc à me dicta esse, quod quicquā noui in hoc genere fieri velim, sed vt ostenderem id vetus fuisse, vt Rex apud iudices causam diceret. Quod tu propemodum incredibile, nedum nouum credebas. Nam vt omittam quoties id factum sit apud maiores, vti ante à nobis aliqua ex parte dictum est, & tute ex historia facile colligere potes, audistine vnquam ab eis, qui de regno contenderēt, itum esse ad arbitros?

M. Apud Persas quidem id factum aliquando audiui.

B. Et nostri scriptores idem à Grimo, & Milcolumbo Secundo factum narrant. Sed ne id genus cognitorū à litigantibus ipsorum consensu assumi solere cause-
ris, ad iudices ordinarios veniamus.

M. Hic vereor ne propemodum idem facias, ac si quis in Oceano captandis balenis tendat retia.

B. Quamobrem vero.

M. Quia omnis prehensio, coercitio, animaduersio potentioris est aduersus inferiores. Regem vero ad quos iudices adesse iubebis? Ad eosne in quos ipsi summa iudicandi est potestas? quos vno illo verbo, Veto, possit compescere?

B. Quid si maior aliqua potestas reperiatur? cui id iuris sit in reges, quod regibus est in cæteros?

M. Audire istud cupio.

B. Hæc si meministi, in populo diximus esse potestatem.

M. In vniuerso quidē populo, aut in maiore eius parte. Illud etiam amplius tibi largior, in ijs, in quos populus, aut maior pars populi eam potestatem transmissit.

B. Bene facis, qui me isto labore leues.

M. Sed non ignoras maiorem multitudinis partem vel
metu,

metu, vel præmijs, vel spe largitionis, & impunitatis corrumpi, vt sua commoda & voluptates, publicæ vtilitati, atq; etiam incolumitati præferant: qui autē ijs rebus non moueantur, non adeo multi sunt.

Rari quippe boni numero sunt: vix totidē, quæ Thebarum portæ, vel diuitis ostia Nili.

Omnis autem reliqua colluies sanguine & rapinis saginata suam libertatem habet venalem, alienæ inuidet. Vt etiam eos præteream quibus malorum quoque regum nomen est sacrosanctum. Omitto etiam illos, qui etsi non ignorant, quid liceat, & æquum sit, tamen honestis periculis quietam inertiam præferūt: & in euentus expectationem animo suspensi sua cōsilia componunt? aut fortunam partium non causam sequuntur. Hæc quanta sit futura multitudo vides.

B. Magna profecto: nec tamen maxima. Nam tyrannorum iniuriæ ad multos, beneficia ad paucos pertinere possunt. Cupiditas enim vulgi inexplebilis, velut ignis adiecta materia vehementius accenditur: quod vero à multis aufertur per vim, paucorū magis alit famem, quam satiat libidinem. Deinde taliū ferre hominum fluxa est,

Et cum fortuna statque caditque fides.

Quod si etiam in sententia maxime perstarent, tamē in ciuium numero non essent habendi. Violatores enim sunt humanæ societatis, aut certe proditores: quod vitium si in rege ferendum non est, multo minus in privato est tolerabile. Qui igitur ciues habēdi sunt? qui legibus parent, societatem hominum tuentur, qui labores omnes, omnia pericula malunt pro suorum salute obire, quam in ocio ab honestate seiuncto per ignauiam consensescere: qui non præsentem

fructus, sed æternitatis memoriam ante oculos propositam habent. Quod si quos timor, & rerum suarum respectus à periculis reuocar, tamen & facinoris præclari splendor, & virtutis pulchritudo animos deiectos eriget: & qui auctores, qui duces esse non audebunt, comites fieri non recusabunt. Itaque si ciues non è numero, sed dignitate censeantur, non solum pars melior, sed etiam maior, pro libertate, pro honesto, pro incolumitate stabit. Quod si etiam tota plebs dissentiat, nihil istud ad præsentem disputationem facit: non enim hic quid futurum sit, sed quid iure fieri possit, quærimus. Sed iam ad ordinaria iudicia veniamus.

M. Istud iam dudum expecto.

B. Si priuatus quispiam prædium, aut agri sui partem contra quam æquum est à rege teneri contendat, quid hic priuato faciendum censes? cedetne agro, quoniam regi iudicem ferre non poterit?

M. Minime. Sed non regem, sed procuratorem eius adesse iubebit.

B. Iam istud perfugium, quo tu vteris, quam vim habeat vide. Mea enim nihil refert, an ipse Rex aderit, an eius procurator, utroque enim modo regis periculo litigabitur: ei, non procuratori ex euentu iudicij damnum, aut lucrum accedet. Ipse denique reus est: id est, is cuius res agitur. Nunc tu velim consideres, quam non modo sit absurdum, sed etiam iniquum de prædiolo, de luminibus, de stillicidijs aduersus regem iudicium dari: parricidij, veneficij, perduellionis nullum esse iudiciū. In minoribus rebus seueritate iuris vti, in maximis flagitijs summam licentiam, & impunitatem permitti: ut plane verum esse videatur antiquum

antiquum illud, leges araneorum telis esse perfimiles, quæ muscas detineant, animalia maiora transmittant. Neque iusta est illa quorundam querela, & indignatio qui dicunt neque honestum, nec æquum esse, vt de rege ab inferioris ordinis homine pronuntietur, cum in lite de pecunia vel agro iam id videant receptum: & summi secundum regem viri plerunque causam dicant apud iudices, neque diuitijs, neque nobilitate nec rebus gestis pares: ac neque adeo multum supra vulgus eminentes: longeque maiore interuallo infra reos, quàm supremi ordinis homines sint infra reges. Nec ea tamē re optimates illi, ac viri primarij de sua dignitate quicquam detractum existimant. Quod si semel illud recipiamus, vt nemo apud iudicem nisi omnibus rebus superiorem sisti possit, expectandum erit tenuioribus, donec regi aut libeat, aut otium sit, vt de nobili reo cognoscat. Quid quod istorum querela non modo iniusta sed etiam falsa est, nemo enim, qui ad iudicem venit ad inferiorem venit: præsertim cum tantus honos à deo ipso iudicum ordini habeatur, vt eos non reges modo, sed etiam deos vocet: suamque quoad fieri potest, dignitatem, cum eis communicet. Itaque pontifices illi Romani, qui regibus pedes suos gratiose indulgebant osculandos, qui aduenientibus ad se mulas suas obuiam honoris causa mittebant, qui pedib⁹ Imperatorum ceruices conculebant, in ius vocati parebant: à iudicibus coacti se magistratu abdicabant. Ioannes vicesimus secundus e fuga retractus etiam in carcerem coniectus, ac vix tandem pecunia liberatus aliū in suum locum surrogatum adorauit: atque illa adoratione iudicum sententiam approbavit. Quid Synod⁹ Basiliensis? nonne communi omnium ordinum con-

sensu statuit, atque sanxit, pontificem subiectum esse senatui sacerdotum. Quibus autem rationibus ut id facerent, patribus illis persuasum sit, è conciliorum actis repetere potes. Reges igitur, qui pontificum maiestati tanto supra se fatentur eminere, ut suæ celsitudinis fastigio omnibus eis obumbret, nescio quo modo in eo suæ dignitatis imminutionem positam censeant, quo pontifex è tanto altiore solio descendere, se non putavit indignum: ut videlicet causam in concilio Cardinalium diceret. Quid quod falsa est eorum querela, qui indignantur se ad inferioris tribunal sisti. Nō enim in iudicijs damnat & absoluit nescio quis Titius, aut Sempronius, aut Stichus, sed lex ipsa: cui ut reges parerent, honorificum iudicarunt clarissimi Impp. Theodosius, & Valentinianus. Eorum verba quoniam dignissima sunt omnium seculorum memoria hic apponam. Digna (inquiunt) vox maiestate regnantis, legibus se alligatum principem fateri. Et re vera imperio maius est submittere legibus principatum: & oraculo præsentis edicti quod licere alij nō patimur, indicamus. Hæc optimi principes & senserunt, & sanciverunt: neque pessimi eadem non vident. Nero enim in morem citharedorum cultus, non modo gestus & motus eorū observasse dicitur, sed etiam cum in iudicium est ventum inter spem, timoremque sollicitus de victoria stetit: etsi enim se victorem declaratum iri sciret, tamē victoriam honestiorem fore existimabat, si non adulatione iudicantium, sed legitimo certamine esset adeptus: legisque observationem non ad imminutionem auctoritatis, sed ad victoriæ splendorem facere opinabatur.

M. Non est ut video tam insolens tua oratio, quam
initio

initio putaram cum reges parere legibus volebas: nititur enim non tam Philosophorum quam regum, imperatorum & conciliorum Ecclesiæ autoritate. Sed quod hic dicis non hominē, sed legem esse, quæ iudicet, non satis assequor.

B. Reuoca paulum superiora in memoriam. Nonne regis, & legis eandem esse vocem diximus?

M. Factum.

B. Quid scribæ, & præconis, cum legem pronuntiat?

M. Eadem.

B. Quid iudicis, cum legem decreto suo prætexit?

M. Eadem.

B. Vter vero ab utro auctoritatem habet, iudexne à lege? an lex à iudice?

M. A lege iudex.

B. Vis igitur sententiæ à lege est, sola vero verborum pronuntiatio iudicis.

M. Videtur.

B. Imo nihil certius. Iudicum enim sententiæ secundum legem pronuntiatae ratae sunt, secus rescinduntur.

M. Nihil verius.

B. Vides igitur ex lege iudici, non è iudice legi auctoritatem esse.

M. Video.

B. Nec pronunciantis humilitas dignitatem legis imminuit, sed legum dignitas, siue Rex, siue iudex, siue præco eam pronunciet, semper est eadem.

M. Prorsus?

B. Lex igitur semel sancita primum vox est regis, ac deinde aliorum.

M. Ita est.

B. Rex igitur cum à iudice damnatur, lege damnari videtur.

videtur.

M. Plane.

B. Si à lege : igitur sua ipsius voce damnatur : siquidē eadem est legis & regis vox.

M. Sua vt videtur, non minus quam si literis sua manu scriptis teneatur.

B. Quid est ergo, quod de iudice tantopere laboram? cum regis ipsius confessionem, hoc est legem teneamus. Quin & hoc inspiciamus, quod modo mihi venit in mentem. Rex cum in quavis causa pro iudice sedet, nonne omnes alias personas deponere debet, fratris, patris, propinqui, amici, inimici? solamq; iudicis personam retinere.

M. Debet.

B. Eiusque vnus meminisse personæ quæ actionis propria est?

M. Vellem istud magis perspicue diceres.

B. Aduerte igitur: cū quis rem alienam clam inuolat; quid eum facere dicimus?

M. Furari opinor.

B. Quod nomen ei damus ob hanc actionem?

M. Furtis videlicet.

B. Quid aliena vxore qui vtitur tanquam sua?

M. Mæchari.

B. Quem eum vocabimus.

M. Mæchum.

B. Quid qui iudicat?

M. Iudicem vocamus.

B. Cæteris quoque ad hunc modum ab actionibus quas tum agunt, nomina recte dari possunt.

M. Possunt.

B. Rex igitur cū ius dicet, alias omnes personas exuet.

M. Exuet

M. Exuet profecto: & eas maxime quæ in iudicando alteri litigantium officere possunt.

B. Quid de quo iudicatur? quod ei nomen ab actione dabimus?

M. Reum vocare possumus.

B. Et is nonne æquum est, ut personas quæ iudicio possunt officere exuat?

M. Certe is etiam si quas alias personas quam rei gerat, ex ramen nihil ad iudicem pertinent: cū ne pauperis quidem in iudicando Deus rationem haberi velit.

B. Igitur si quis qui pictor est, & grammaticus iudicio contendat de arte pingendi aduersus eum qui pictor est, grammaticus vero non est, nihil ei grammaticæ scientia hic prodesse debet?

M. Nihil.

B. Nec pingendi peritia si ei de grāmatica sit cōtentio?

M. Nihilo magis.

B. Igitur in iudicio iudex vnum agnoscet nomen criminis videlicet, de quo reum aduersarius accusat.

M. Vnum.

B. Quid si Rex fiat parricidij reus, nomen regis an quicquam ad iudicem attinet?

M. Nihil. Sed parricidæ tantum, non enim in controuersiam de regno venit sed de parricidio.

B. Quid si duo Parricidæ in ius vocentur, alter Rex, alter pauper: nonne par cognitio iudicis erit de utroque?

M. Par. Nec minus vere, quam eleganter mihi dictum videtur à Lucano, Renj mihi Cæsar in vndis.

Dux erat, hic socius. Facin^o quos inquinat, æquat.

B. Vere profecto. Non igitur de rege, & paupere hic iudicabitur, sed de parricidis. Tum enim de rege iudicaretur,

dicaretur, si quæreretur de duobus vter esse debeat Rex: aut si in questionem veniat rexne sit Hiero an tyrānus, aut si quid aliud in questionem veniat, quod proprie ad regis functionem pertineat. Veluti de pictore fit iudicium, cum quæritur ecquid sciat artem pingendi.

M. Quid si rex sua sponte nolit, nec vi cogi possit, ut in ius veniat?

B. Hæc ei causa cū omnibus facinorosis est cōmunis, nullus enim aut latro, aut veneficus ultro in ius veniet. Sed scis opinor quid lex permittat, furem nocturnum quouis modo, diurnum si telo se defenderit interficere. Quod si aliter, quam vi in ius protrahi non possit, meministi quid tum fieri soleat. Latrones enim potentiores quam ut iure cum eis agi possit, bello & armis persequimur. Nec alia fere bellorum omnium causa prætenditur inter nationes, populos, & Reges, quam iniuriæ, de quibus cum iudicio non potest discerni, ferro cernitur.

M. Aduersus hostes quidem ob istas causas bella geri solent: cum regibus alia ratio est, quibus iureiurando sanctissimo interposito ad parendum sumus obstricti.

B. Obstricti quidem sumus. Sed illi contra priores promittunt se ex æquo & bono ius dicturos.

M. Ita res habet.

B. Mutua igitur regi cum ciuibus est pactio.

M. Ita videtur.

B. Qui prior à conuentis recedit, contraque quam pactus est facit, nonne is pacta & conuenta soluit:

M. Soluit.

B. Soluta igitur vinculo, quod Regem cum populo cōtinebat, quicquid iuris ex pactione ad eum, qui pacta soluit

soluit pertinebat, id reor amittitur.

M. Amittitur.

B. Is etiam cum quo erat conuentum æque fit atque ante stipularionem erat liber.

M. Eodem plane iure, atque eadem libertate?

B. Rex autem si facit, quæ sunt soluendæ societati humanæ, cuius continendæ causa fuit creatus, quid cū vocamus?

M. Tyrannum opinor.

B. Tyrannus autem non modo non iustum habet imperium in populum, sed etiam populi hostis est.

M. Hostis profecto.

B. Cum hoste, ob graues & intolerabiles iniurias est iustum bellum.

M. Iustum sane.

B. Quid in eo, quod cum totius humani generis hoste, hoc est tyranno geritur?

M. Iustissimum.

B. Bello autem cum hoste iusta de causa semel suscepto ius est non modo vniuerso populo, sed singulis etiā hostem interimere.

M. Fateor.

B. Quid tyrannū hostē publicum, quocum omnibus bonis perpetuum est bellum? nonne singuli e tota generis humani multitudine iure omnes bellorū pænas ab eo expetere possunt:

M. Video nationes fere omnes in ea fuisse sententia. Nam & Thebe laudari solet, quod maritū, & Timoleon, quod fratrem, & Cassius quod filium interfecerit: & Fuluius, quod filium ad Catilinam proficiscentem, & Brutus, quod filios, & propinquos, cū reducendi tyrāni consilia eos rescisset inisse, necauerit:

& publice præmia erant tyrannicidis, & honores à multis Græciæ ciuitatibus instituti: adeo (quod ante dictum est) nullum ne humanitatis quidem vinculum cum tyrannis esse existimabant. Sed quid singulorum assensum colligo? cum possum vniuersi prope orbis testimoniū proferre? Quis enim Domitiū Corbulonem non grauius reprehendit, quod adeo generis humani salutē neglexerit, ut Neronem cum facile posset, imperio non deiecerit? Nec à Romanis modo est reprehensus, sed à Tyridate Persarum rege, nihil minus metuente, quam ne id exemplum ad se aliquando pertineret. Sed nec pessimorum hominum animi crudelitate efferati ab hoc publico in tyrannos odio ita sunt liberi, ut non aliquando inuitis erumpat, & ad imaginem veri & honesti eos torpere, & obstupescere cogat. C. Caligulæ crudelissimi tyranni pari crudelitate ministri cum cæso domino tumultuarentur, & cædis auctores ad suppliciū deposcerent, subinde vociferantes quis imperatorem occidisset, Valerius Asiaticus homo consularis è loco conspicuo vnde audiri, & cerni posset, exclamauit: utinam ego cum occidissem. Ad hanc vocem homines prope omnis humanitatis expertes velut attoniti, à tumultu cessarunt. Tanta enim vis est honesti, ut leuissima specie eius animis oblata impetus violenti cōquiescāt, & furor incitatus relāguescat, & rationis imperiū amentia velit nolit agnoscat. Neque isti, qui nunc cælum terræ clamoribus miscent aliter sentiunt. Id autē vel hinc facile intelligimus, quod quæ nunc gesta reprehendunt, eadem autem in speciem atrociora è veteri historia cum recitantur, laudant, & probant: ex eoque aperte demonstrant se magis priuatis affectionibus obsequi, quam publico aliquo damno cōmoueri.

Sed

Sed quid certiozem testem quærimus, quid tyranni mæreantur ipsorum conscientia? Inde ille perpetuus ab omnibus, & potissimum à bonis metus: & gladium quem in alios districtum semper habent, suis ceruicibus semper impendentem vident, & suo in alios odio, aliorum in se animos metiuntur. Contra vero boni neminem metuendo sæpe creant sibi periculum, dum non ex vitiosa hominum natura, sed ex suo in alios merito, aliorum in se beneuolentiam expendunt.

B. Verum igitur illud existimas, tyrános in sæuissimarum belluarum numero habendos: tyrannicamque violentiam magis esse contra naturam, quam paupertatem, quam morbos, quam mortem, cæteraq; mala quæ possunt hominibus sponte naturæ accidere.

M. Equidem cum rationum momenta mecum expendo, non possum negare, quin ista vera sint, sed cum pericula, & incommoda occurrunt, quæ hanc sententiam subsequuntur, continuo velut iniecto freno animus nescio quomodo labascit, & à recto illo nimium stoico, & seверо ad vtilitatem se inflectit, & prope deficit. Nam si cuius tyrannum occidere licebit, vide quantam ad nequitiam fenestram hominibus improbis aperias? quantum bonis periculum crees? malis licentiam permittas, omnibus omnium rerum perturbationem immittas? Quis enim cum Regem bonum, aut certe non pessimum occiderit, non istam honesti speciem suo sceleri prætereundum poterit? aut si etiam cuius est ciuium bonorum numero dignum omni supplicio principem vel occidere frustra tentarit, vel etiam cogitatum facinus peregerit, quãtam omnium rerum confusionem sequi necesse est? dum & mali tumultuabuntur,

tuabuntur, indignati ducem sibi ereptum, nec omnes boni factum probabunt. Nec qui probabunt omnes auctorem libertatis aduersus scelestam factionem defendent, & plerique obtentu honesto pacis, suam segnitiam velabunt, aut potius virtutem alienam calūniabuntur, quam suam fatebuntur ignauiam. Hæc profecto vtilitatis priuatæ recordatio, & publicæ causæ desertæ excusatio, & periculorum metus animum plarisque si non frangit, certe debilitat, & tranquillitatem & si non certissimam cogit incertæ libertatis expectationi præponere.

B. Tu si memoria teneas superiora, facile metus hic tuus discutietur. Diximus enim quasdam esse tyrannidas populi liberis suffragijs comprobatas, quas ob administrationis moderationem regijs nominibus dignamur. Nemo me auctore non modo quenquā horum, sed nec eorum, qui per vim vel fraudem dominatum sibi pepererunt violabit, si modo ciuilis animi temperamentum in gubernando adhibuerint. Tales fuerunt apud Romanos Vespasianus, Titus, Pertinax: Alexander, apud Græcos: Hiero Syracusis, qui licet vi & armis imperiū pepererunt, tamen iusticia & æquitate meruerunt, vt inter iustos reges censeantur. Præterea ego in hoc genere quid fieri iure possit aut debeat explico, non ad rem suscipiendum exhortor. In illo enim satis est rei notatio, & dilucida explicatio. In hoc vero, & in suscipiendo consilio opus est, in aggreduendo prudentia, in efficiendo virtute. Hæc cum temporibus, personis, locis, cæterisq; rei gerendæ instrumentis, aut inuentur aut euertatur, si quis temere attentauerit, nihilo magis eius erroris culpa ad me pertinet, quam medico qui remedia morborum cō-

mode

mode descripsit eius culpa est præstanda, qui alieno tempore ea ægrotantibus dederit.

M. Vnum mihi adhuc ad absoluendum hanc disputationem deesse videtur: id si adieceris cumulatam abs te beneficium accepisse me existimabo: nempe si quæ sit Ecclesiæ censura de tyrannis ex te intelligam.

B. Eam cum voles ex Epistola priore Pauli ad Corinthios tibi sumere licebit: vbi Apostolus verat cum palam facinorosis aut flagitiosis vllum conuictus, aut sermonis habere commercium. Id si inter Christianos obseruaretur, sceleratis, nisi resipiscerent, fame, frigore, & nuditare pereundum esset.

M. Grauis profecto sententia: sed nescio an populus, qui tantum solet magistratibus vbique tribuere, sub hac formula reges etiam complectendos credet.

B. Certe veteres Ecclesiastici scriptores ita ad vnū Pauli sententiam intellexerunt. Nam & Theodosium imperatorem Ambrosius è cætu Christianorum exclusit, & Theodosi⁹ Episcopo paruit. Nec vllius, quod sciam Episcopi factum antiquitas maioribus est laudibus prosecuta: nec vllius imperatoris modestia magis est commendata. Ad rem autem quantum interest, an extra ciuitatem Christianam pellaris, an igni & aqua tibi interdiciatur? magistratibus enim omnibus, aduersus eos, qui facere imperata recusant, hoc grauissimum est decretum: & illud Ecclesiasticorum. Vtriusque autem imperij sprete pæna mors est: sed alter corporis, alter totius hominis interitum denuntiat. Igitur Ecclesia, (quæ multo leuiora crimina morte punienda censet) quem viuum è cætu bonorum expellit, mortuum in cætum cacodæmonum relegat, non cum morte dignum existimabit? Pro acqui-

tate causæ satis multa mihi dixisse videor : quæ si exte-
riorum quibusdam minus placeant, considerent ro-
go quam iniquè nobiscum agant. Nam cum permul-
tæ per Europam sint nationes & magnæ, & opulentæ:
suarq; cuique leges, arroganter faciunt, qui formulam
regnâdi, quam ipsi habent omnibus præscribunt. Hel-
uetij remp. habent : Germania nomine imperij, regno
legitimo utitur, ciuitates (vt audio) nonnullæ per Ger-
maniam optimatibus parent, Veneti Dominatum ex
his omnibus habent temperatum. Moscouia tyrânide
gaudet : Nos regnum exiguum quidem, sed iam bis
mille annos ab exterarum gentium imperio liberum
tenemus. Reges legitimos ab initio creauimus, leges
& nobis & illis æquas imposuimus: vtilis fuisse tẽpo-
ris diuturnitas commonstrat. Earum enim obseruatio-
ne magis quam armis adhuc hoc regnum stetit. Quæ
tandem iniquitas est hæc, velle vt leges, quarum vtili-
tatem tot seculis experti sumus, aut abrogemus, aut
negligamus? aut quæ est ista impudentia? vt qui suum
imperium tueri vix possunt, alieni regni statum, & or-
dinem labefactare conentur? Quid quod nostra insti-
tuta non modo nobis, sed vicinis etiam sunt vtilia?
Quid enim ad pacem cum finitimis retinẽdam vtilius
esse potest, quam regum moderatio? ex eorum enim
immoderata libidine iniusta bella temere plærunque
suscipiuntur, scelerate geruntur, turpiter deponuntur.
Quid porro inutilius vlli ciuitati, quam malæ apud fi-
nitimos leges, quarum sæpe contagio serpere latius so-
let? Aut cur nobis vnus molesti sunt? cum tot circum
circa nationes alijs atque alijs legibus & institutis vtan-
tur: penitus eisdem nullæ? aut cur nunc demum mo-
lesti sunt? cum noui nihil statuamus, sed in vetere iure
perseue-

petseueremus? cum nec soli, nec primi, nec nunc primū
his institutis vtamur? At non placent quibusdam no-
stræ leges, fortasse nec suæ. Non inquirimus curiosè in
aliorum instituta. Nostra nobis relinquunt tot anno-
rum experimento perspecta. Num eorum concilia tur-
bamus? aut qua tandem in re illis molesti sumus? At
seditiosi estis, aiunt, Possem libere respondere: quid ad
illos? nostro periculo, nostro damno tumultuamur.
Possem enumerare seditiones non paucas & ciuitati-
bus & regnis non inutiles. Non vtar illa defensione.
Nego vllam gentem minus esse seditiosam. Nego vl-
lam vnquam in seditionibus fuisse moderatiorem. In-
ciderunt multæ contentiones de legibus, de iure im-
perij, de regni administratione, sed semper summa re-
rum salua: nec certatum est vt apud plærosque popu-
los cum plebis perniciæ neque principū odio, sed amo-
re patrio, studio legum tuendarum. Quoties nostra
memoria steterunt in procinctu magnæ ex aduerso a-
cies? quoties non modo sine vulnere, sed sine noxa, si-
ne conuitio discessum est? quoties simultates priuatas
publica sedauit vtilitas? quoties intestina odia de ho-
stium aduentu rumor extinxit? nec in seditionibus ta-
men magis modesti, quam fortunati fuimus: cū sem-
per fere quæ pars erat iustior eadem fuerit felicior: &
velut ciuilia moderate exercuimus odia, ita vtiliter
consensimus in concordiam. Hæc in præsentia occur-
runt, quæ sermones maleuolorum compescere, perti-
naciores refellere, æquioribus satisfacere posse viderentur.
Quo autem iure apud alios regnetur, non pu-
taui multum nostra interesse. Nostrum morem pau-
cis recensui sed pluribus quam institueram tamen, aut
quam res expetebat: quia tibi vni hunc laborem sus-

capit: qui si abs te comprobetur satis habeo.
M. Mihi quidem quod ad me attinet, abunde satisfecisti: quod si ego item alijs satisfacere potero, magnum ex hoc sermone fructum, capisse, & molestia maxima leuatum esse me existimabo.

FINIS.

REX STOICVS

ex Seneca.

REGEM non faciunt opes:

Non vestis tyriæ color:

Non frontis nota regiæ:

Non atro nitidæ trabes.

Rex est qui posuit metus:

Et diri mala pectoris:

Quem non ambitio impotens,

Et nunquam stabilis fauor

Vulgi præcipitis mouet.

Non quicquid fodit occidens:

Aut vnda Tagus aurea.

Claro deuehit alueo,

Non quicquid lybicis terit

Feruens area messibus.

Quem non concutiet cadens

Obliqui via fulminis,

Non Eurvs rapiens mare:

Aut sæuo rapidus freto

Ventosi tumor Adriæ.

Quem non lancea militis,

Non strictus domuit calib.

Qui tuto positus loco

Intra se videt omnia.

Occurritque suo libens

Fato: nec queritur mori.

Reges conueniant licet,

Qui sparsos agitant dachas,

Qui rubri vada littoris,

Et gemmis mare lucidum

Late sanguineum tenent:

Aut qui Caspia fortibus

Recludunt iuga Sarmatis,

Certet Danubium licet

Audet qui pedes ingredi,

Et quocunque loco iacent

Seres vellere nobiles

Mens regnum bona possidet,

Nil vllis opus est equis:

Nil armis: & inertibus

Telis quæ procul ingerit

Parthus cum simulat fugas.

Admotis nihil est opus

Vrbes sternere machinis

Longe saxa rotantibus.

Rex est qui metuit nihil:

Hoc regnum sibi quisque dat.

Occur-

FINIS.

Errata inter excudendum commiffa.

PAGINA 5. linea 8. addiexrunt: lege, addixerunt.
Pag. eadem linea 11. inimiciarum: lege, inimicitiarum.
Pag. eadē linea 28. His: lege, Hij. Pag. 8. lin. 7. libens: lege libens.
Pag. 9. lin. 2. vmbtofa: lege, vmbrofa. Pag. 11. lin. 9. leges: lege, legis.
Pag. 12. lin. 12. ea: lege, eas. Pag. 15. lin. 4. modetatio: lege, moderatio.
Pag. 18. linea 11. ration: lege, ratione.
Pag. eadem linea 16. digesserint: lege, digesserunt.
Pag. 31. linea 21. quam: lege, quem.
Pag. 35. linea 22. reftitutam: lege, reftituamus.
Pag. eadem linea 30. tesbiam: lege, lesbiam.
Pag. 39. lin. 16. eam: lege, id, Pag. 44. lin. 22. volent: lege, valent.
Pag. 60. linea 1. leuamus: lege, leniamus.
Pag. 76. lin. 25. fubtractæ: lege, fubstratæ. Ibidem, vnim: lege, enim.
Pag. 82. linea 5. Ita: lege, Ifta.

FINIS.

